

מגילת רות

אסופת לימוד ופירות כתיבה

בית מדרש ערבות

תשפ"ב

– לשימוש פנימי –
לא להפצה מסחרית

תוכן עניינים

4	הקדמה
5	מפגש פתיחה: כשהיא משתחררת האישה עפה
6	תכלת וארגמן / לאה שקדיאל
8	להפירני וְאֶנְכִי נְכַרְיָה - על ניכור והכרה / חפציבה כהן מונטגיו
11	שינוי שמות / חפציבה כהן מונטגיו
12	גלות ושיבה / רותי בן ישי ואתי נבון
18	שיבה / אתי נבון
19	לאן את שבה? / חפציבה כהן מונטגיו
20	שייכות / לאה שקדיאל
22	רות לבד, לעצמה / לאה שקדיאל
23	הליקוט של שרה כ'אנום / מיכל גידניאן
24	ברכות / אביגיל זוהר
29	מבורכת, מבורכת, מבורכת / אתי נבון
30	תגידי / חפציבה כהן מונטגיו
31	לוגותרפיה: האישה מחפשת משמעות (מחווה לויקטור פרנקל) / לאה שקדיאל
32	חסד, צדקה וצדק / לאה שקדיאל
32	אל אשר תלכי אלך / קרה אהרון
33	הרגע המופלא של החסד / אביגיל זוהר
34	כי זקנתי – הרהורים על הזקנה / חפציבה כהן מונטגיו
37	יחסי כוח במגילת רות / מיכל עולי ומיכל גידניאן
40	חית ועין / מיכל עולי
43	ילדי טהרן / לאה שקדיאל
44	גילת רות או מגילת נעמי? / רותי בן ישי

הקדמה

החלום של ערבות בסיכום תהליך החשיבה של שנת תשפ"א היה קבוצת כתיבה עם הנחייה מקצועית ותוצר ברור בסופו – אסופת מאמרים או מסות של חברות ערבות שיבטאו אותנו ואת דרכנו. אבל לא היו בידינו המשאבים עדיין. ובכל זאת החלטנו "ואף על פי כן...".

וכך, בשנת תשפ"ב, קמה בצניעות ובפשטות קבוצת לימוד וכתיבה שתענה על צורך – להתחיל לכתוב, להתנסות, לשבור מחסומים שהם חלק מהסיפור של רבות מאיתנו בערבות.

בחרנו לצאת מתוך מגילת רות כעוגן טקסטואלי. בכל מפגש למדנו נושא מתוך המגילה, ויצאנו ממנו לכתיבה יצירתית שביטאה רעיונות, מחשבות וחוויות מתוך החיבור האישי שלנו למגילה.

המפגש הראשון הוקדש לקריאה 'יחפה' במגילה, שבמהלכה חילצנו נושאים שעוררו התבוננות פנימית בחיינו: ניכור והכרה; גלות ושיבה; שייכות; ברכות; צדקה וחסד; יחסי כוח. בנושאים אלה נשזרו גיבורי המגילה – רות, נעמי, בועז, נשות בית לחם ושדות מואב.

מרגש היה לראות את הכוחות שלנו בערבות. הייתה זו קבוצת עבודה שיתופית ברוח ערבות של לומדות ומלמדות, כולה בהתנדבות. אנחנו ממשיכות לתמוך זו בזו בתהליכי הכתיבה והיצירה שהתחלנו בהם, עד לסיומם ולאסיפתם באסופה זו.

שמנו לנגד עינינו כי שנה זו היא תחילתו של תהליך, ואסופה זו משקפת את פירותיו.

בשנת תשפ"ג מימשנו חלום רב שנים - שנת כתיבה בהנחייתה המקצועית של אַרנה קזין.

תודה לכולן על היצירה המשותפת, על האחוה והערבות.

שנעלה ונצליח,

חפצי

משתתפות הקבוצה: רותי בן ישי, מיכל גידיניאן, אביגיל זוהר, חפציבה כהן מונטגיו, שרה מיימון, אתי נבון, מיכל עולי, לאה שקדיאל.

תודה רבה לרמי עוזרי מנהל הביאנלה ב"רוח חדשה" על פתיחת המקום עבורנו במהלך השנה, תודה על הנדיבות, התמיכה והשותפות.

מפגש פתיחה: כשהיא משתחררת האישה עפה

פתחנו בהכרה במחסומי הכתיבה שלנו ובצורך בתמיכה שלנו זו בזו בתהליך הכתיבה. נעזרנו בטקסט של קרול גיליגן על הקול כתמצית העצמי; ובקטע מ"צחוקה של המדוזה" של הלן סיקסו, המעודדת אותנו לפרוע את כללי הכתיבה המקובלים כדרך לצמיחה. בחלק השני של המפגש, באמצעות קריאה יחפה, חילצנו מתוך המגילה את הנושאים שבהם נעסוק לאורך המפגשים.

קרול גיליגן

"כשאנשים שואלים אותי למה אני מתכוונת בקול, ואני חושבת על השאלה בצורה מעמיקה, אני אומרת שבקול אני מתכוונת למשהו שאנשים מתכוונים אליו כשהם מדברים על תמצית העצמי. קול הוא תופעה טבעית וגם תרבותית. הוא מורכב מנשימה וצליל, מילים, קצב ושפה. קול הוא כלי פסיכולוגי רב עוצמה וערוץ תקשורת המחבר בין עולמות פנימיים לחיצוניים... אפשר לשמוע הבדל בין קול שהוא ערוץ פתוח – קשור פיסית עם נשימה וצליל, קשור נפשית עם רגש וחשיבה תרבותית... ובין קול מעוכב וחסום... אני נזכרת כיצד הרגשתי שלדבריי לא היה כל הד... להיות בעל קול זה להיות אנושי. להיות מי שיש לו מה להגיד זה להיות בן אדם... "דיבור והאזנה הם צורה של נשימה נפשית"

מתוך **מכתב לקוראים, עמ' 19-20**

הלן סיקסו

היא צריכה לכתוב את עצמה, כיון שהמצאה של כתיבה חדשה, מורדת, תאפשר לה, ברגע שחרורה, לממש את השבירה ואת השינויים החיוניים בהתפתחותה. בכתיבה עצמה, תשוב האישה לגוף זה שהופקע ממנה, שהפכוהו לזר מטריד, אתר של עכבות. בצנזור הגוף צונזרו גם הנשימה, הדיבור... באמצעות מאמץ של מחקר, ניתוח, הארה ושחרור של הטקסט הנפלא של עצמה, היא חייבת בדחיפות ללמוד לדבר... לכתוב את נשימתה של האישה השלמה... הגיע הזמן שהאישה תסמן את צעדיה בשפה הכתובה ובזו שבעל פה.

צחוקה של המדוזה, מתוך **ללמוד פמיניזם, מקראה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2006, עמ' 139-149**

ויקי שירן

כשהיא משתחררת האישה עפה
שיכורה מן המרחב,

הכנפיים שלה מתוחות לצדדיה (משירה את הפחד הפנימי) נוסקת וממריאה
כמוהו ואחר כך גומאת מרחק (בודקת את עצמה) ושוב בולעת נשימה ענקית
לירידה (כמעט בטוחה בעצמה) מרחפת על פני המים, נוגעת בהם, מלאה
אותם, ממריאה שוב, הכנפיים מתוחות והיא מתרוממת ועפה (בביטחון רב),
חוגגת את החופש הנפלא שלה

מתוך **השיר "האישה כמו שחף", שוברת קירות, הוצאת עם עובד, 2005, עמ' 14-15**

- מה קורה לה כשהיא נוחתת? ממה היא משתחררת?

רק מלאכת אֶחַת קִטְנָה [...]]
רק כְּרֹבִית אֶחַת זְעִירָה
שְׂאֵלְתִי וְאִין¹.

אסתר שקלים

התאומים ארגמן ותכלת נולדו במפתיע קצת מוקדם, בשבוע שלושים ושמונה, בלידה רגילה ולא ארוכה במיוחד, ושניהם היו במשקל סביר. זה היה בערב יום הכיפורים. תשומת הלב הייתה כמובן נתונה לארגמן בגלל הברית: שהצהבת הקלה תעבור לו מהר, שלא ירד במשקל יותר מדי, והטקס אכן התקיים בזמן, בסוכה הגדולה שבנו השכנים במגרש החניה למטה.

ההודעה על שמה של הילדה – תכלת – הגיעה כבר בשבת בבוקר בעליה לתורה, ובמשפחה רווח הניחושים, מה מתאים כבן זוג לשם המקורי הזה? הליצנים אמרו, "ורוד"; אחרים הימרו על "רקיע". רק כשהודיעו במהלך הברית מה ייקרא שמו בישראל, נזכרו המשכילים שבחבורה: "כל הגן לבש לבן, תכלת וארגמן, יום הולדת לאילן, כל צמח רן", אז שיהיה בסוכות ולא בט"ו בשבט. וסבא מחה, מה פתאום, זה משיר של רבי שלמה אבן גבירול, התכלת והארגמן הזה, זה יושב חזק על פסוקים מהתנ"ך. טוב, הסכימו כולם, למה להתווכח, באמת שמות יפים.

תכלת הקדימה את ארגמן בכל שלב התפתחותי, ואולי זו הסיבה שכולם התקשו לזכור שהוא בעצם הקדים לצאת לאוויר העולם ברבע שעה בערך. אבל הכול התהפך כשמלאו להם שלוש שנים.

קנו להם בגדים חדשים ולקחו אותם לכותל המערבי בירושלים. ארגמן הועמד על כיסא, וכל אחד מהמשפחה בתורו לקח ליד את המספרים וגזר לו תלתל. אימא אספה את השיער הגזור לשקית בעוד אבא משגיח שמשני צידי הראש בדיוק לפני האוזניים יושארו פאות סימטריות. ואז שמו כיפה על ראשו, וגם הלבישו לו ציצית חדשה ואמרו איתו לאט ובקול רם את הברכה. הסבתות מחו דמעה והוציאו את העוגה עם האותיות, והילד הוזמן ללקק אותן. בשלב הזה נזכרו בתכלת וקרבו גם אותה אל העוגה. לבסוף שוחררו התאומים למשובותיהם כשבגדיהם החגיגיים מרובבים בקרם שוקולד.

ארגמן מתח את חזהו בגאווה ואמר, אני בן! אתה תמיד היית בן, אמרה לו תכלת. לא נכון, אמר ארגמן, היום אני בן, תראי שאני בן, לך אין כיפה ואין לך ציצית. תכלת חטפה את הכיפה מראשו והתרחקה בריצה, והוא רדף אחריה: תביאי לי! תביאי לי! כיפה זה של בני! זה שלי! אז תשמור עליה יותר טוב, היא אמרה, אתה תינוק, תראה איך אבא שומר על הכיפה שלו. אני לא תינוק, אמר ארגמן, אני בן, את תינוקת. אני לא תינוקת, אני גדולה, אתה מדבר כמו תינוק, אפילו בגן אומרים שאתה מדבר כמו תינוק. את תישארי בגן, אמר ארגמן, אני הולך לתלמוד תורה עוד מעט. אז מה, אמרה תכלת, רק בני תינוקים צריכים תלמוד תורה, זה בגלל שאתה תינוק.

הוא העווה את פניו והיא הוציאה לשון ואחרי כדקה של מכות ודחיפות הוא נזכר בעוד משהו. וגם יש לי מלאכים, אמר. אין לך, אמרה תכלת, לא קונים מתנות רק לך, קונים גם לי, אז אני יודעת שלא קנו לך מלאכים. לא פְּלִימּוֹבִיל, אמר ארגמן, את רואה שאת לא יודעת כלום? מלאכים אמיתיים, אפילו

¹ אסתר שקלים, מה צריכה אישה לדעת, כינרת זמורה ביתן, מודיעין, 2017, עמ' 17

אבא אמר. מלאכים לא רואים אותם בכלל, הם בשמים, אמרה תכלת. לא נכון, הם פה, רק את לא רואה אותם. הוא פרש את אצבעותיו ומנה לאט ובהטעמה: אוריאל, רפאל, גבריאל, מיכאל, נוריאל.

תכלת לטשה בו את עיניה כלא מאמינה: הוא הצליח לדקלם שורה אחת ארוכה ומדויקת. לא היה אף דקלום או שיר בגן שהוא שלט בו כל כך טוב. לשונו תמיד הסתבכה בפיו, המילים הזרות היו יוצאות מרוסקות, ואת חציין היה שוכח. היא פנתה לו עורף ורצה אל המבוגרים. אימא קראה: תכלת בואי רגע, אני רוצה לנגב לך את השוקולד מהפנים, והיא חמקה ממנה: איפה אבא? כשמצאה אותו משכה בכנף מעילו: אבא למה ארגמן אומר שיש לו מלאכים? איזה מלאכים? שאל אבא. הוא אומר שיש לו מלאכים, היא פרשה את אצבעות כף ידה וניסתה להיזכר, גבריאל, דניאל... אה, זה, אמר אבא, ארגמן זה ראשי תיבות של שמות מלאכים, אוריאל – אבא דיבר ברצינות, הוא היה מוכן ללמד גם אותה את כל הרשימה. אבל היא קטעה אותו בקוצר רוח: למה יש לו מלאכים ולי אין? גם אני רוצה מלאכים, אם יש מלאכים בארגמן אז יש גם מלאכים בתכלת! רק רגע, תרגעי, אמר אבא, תכף נראה מה לעשות. הוא ניסה להרוויח זמן כדי לחשוב מה לענות לה, אבל היא רקעה ברגלה: אני רוצה מלאכים! תביא לי מלאכים! מסביבם התחילו בני משפחה אחדים להקשיב לשיחה, חיוך של נחת על פניהם. נו, נראה אותך נותן לה מלאכים, הם אמרו לאבא, מה, זה כל כך קשה למצוא מלאכים גם באותיות שלה? הוא הביט בהם במבוכה: ארגמן זה מהקבלה, אמר, אי אפשר סתם להמציא. תכלת לא הבינה את דבריו אבל המילה "להמציא" הסעירה אותה, והיא צעקה: תמציא לי מלאכים! אתה כן יכול להמציא! תמציא לי! עבשיו!

אבא רכן לעברה וניסה להרים אותה בזרועותיו: תקשיבי מתוקה, תכלת וארגמן ביחד אלה דברים מאד יקרים מהמשכן והמקדש. אבל היא התפתלה והשתחררה מהחיבוק שלו, הסתחררה ועפה לה, מחזיקה בשולי שמלתה התכולה ומנפנפת בזרועותיה כמו בכנפיים, מתרחקת מכולם.

וזמן רב אחרי אותו מעשה, כשתכפה עליה הבדידות, נהגה להמציא לעצמה מלאכים, שימלאו את תכלת הרקיע שלה. ולא היו להם שמות.

רות המואבייה, גוסטב דורה (1832-1883) (ויקישיתוף)

להפירני ואנכי נכריה - על ניכור והכרה / חפציבה כהן מונטגיו

לימוד זה הוא הזמנה לקרוא את פרקים א' וב' של מגילת רות כתמונות הפוכות:
פרק א - רעב, ניכור. עולים קשרים בין עוני ורעב לניכור; בין התנכרות לזולת לגלות; מה טומנת בחובה ההתנכרות לנעמי עם שיבתה; רות "הרואה" את נעמי.
פרק ב- הזנה, הכרה. שדה השיבולים של בועז כשדה של הכרה – כל אחד יכול לבוא וללקוט. הקשר בין הזנה להכלה והכרה. בועז רואה את רות ורואה את כל הנמצאים בשדה, השדה מבורך מברכותיו של בועז.

פרק א - ויהי רעב

א ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם והודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניהו. ב ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניהו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם והודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם. **רות א, א-ב**

ויהי רעב בארץ, עשרה רעבון באו לעולם: אחד בימי אדם הראשון (בראשית ג, יז), אחד בימי למך (שם ה, כט) ואחד בימי אברהם (שם יב, י), ואחד בימי יצחק (שם כו, א), ואחד בימי יעקב (שם מה, ו), ואחד בימי אליהו (מ"א יז, א), ואחד בימי אלישע (שם ב ו, כה), ואחד בימי דוד (ש"ב כא, א), ואחד בימי שפוט השופטים (רות א, א), ואחד שמתגלגל ובא לעולם דכתיב (עמוס ח, יא): "והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים". **רות רבה א, ד**

- הרעב והעוני כמשלחים בני אדם ממקומם הטבעי [גירוש, בריחה, ניתוק...]

וילך איש מבית לחם והודה. מי גרם לו גלות?

עין רעה שהיה בו, שכך אמר: למחר עניים מתכנסין ואיני יכול לגור ביניהם. הוי, שעין רעה שהיה בו גרמה גלות לו, וליצא חוצה לארץ. **מדרש זוטא יב, א**

- **מדרש זוטא יוצר קשר בין התנכרות לזולת לגלות – בחנו את הקשר.**
- **מה עניין 'עין רעה' כאן?**

להסיט מבט ולהישיר מבט: רות וערפה

ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה. **רות א, יד**

שם האחת ערפה, שהפכה ערף לחמותה. ושם השנית רות, שראתה בדברי חמותה. **רות רבה ב, ט**

- **רות וערפה – התנכרות וראייה**

פנים מול פנים

אני נוטה לחשוב שהגישה אל הפנים היא אתית מעיקרא. ברם, כאשר אתה רואה חוטם, עיניים מצח וסנטר, ואתה מתאר אותם, אזי אתה פונה אל האחר כאל אוביקט [...] ייחודן של הפנים נעוץ במה שאינו יכול להצטמצם כדי תפישה. ראשית – יש לציין את עצם תמימותן של הפנים, הצגתן הגלויה ללא הגנה. מבין כל אברי הגוף עור הפנים הוא עירום ביותר ודל ביותר. עירום ביותר – אף שבצורה מהוגנת. ודל ביותר – שכן יש בפנים דלות בסיסית; והראיה, שאדם משתדל לחפות על דלות זו בהעמדות פנים ובגינונים למיניהם.

עמנואל לוינס, אתיקה והאינסופי, הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס, עמ' 67-68

- "הגישה אל הפנים היא אתית מעיקרא", "ייחודן של הפנים נעוץ במה שאינו יכול להצטמצם כדי תפישה" - כיצד מבינות? מה "ראתה" רות שערפה לא ראתה? מה העדיפה ערפה?

ותהום כל העיר – הזאת נעמי?

וְהִי כְּבֹאֲנָה בֵּית לָחֶם וְתֵהָם כָּל הָעִיר עָלֶיהָ וְתֹאמְרָנָה הַזֹּאת נְעָמִי. כ וְתֹאמֶר אֲלֶיהָ אֵל תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי קְרָאן לִי מָרָא כִּי הִמַּר שְׂדֵי לִי מְאֹד. כ א אֲנִי מְלֹאָה הִלְכְּתִי וְרִיקָם הִשִּׁיבֵנִי יְהוָה לָמָּה תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי וְיִהְיֶה עָנָה בִּי וְשְׂדֵי הָרַע לִי. כ ב וְתִשָּׁב נְעָמִי וְרוּת הַמּוֹאָבִיָּה כִּלְתָה עִמָּה הַשָּׂבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלַת קִצִּיר שְׁעָרִים. רות א, יט

- הניכור לנעמי כמי ששבה? קשה יותר או קל יותר מזרה?
- האם ראו או לא ראו את רות?

וְתֵהָוֶם כָּל הָעִיר עָלֶיהָ וְתֹאמְרָנָה הַזֹּאת נְעָמִי, זו היא שְׁמַעְשִׂיָּה נָאִים וְנְעִימִים, לְשַׁעֲבֵר הִיְתָה מִהִלְכֶת בְּאִיסָקְפִּטִּיאוֹת שְׁלָה, וְעַכְשָׁיו הִיא מִהִלְכֶת יַחְפָּה, וְאֵת אֲמֶרֶת הַזֹּאת נְעָמִי, לְשַׁעֲבֵר הִיְתָה מְכַסֶּה בְּבִגְדֵי מִילְתָּי [מִין צִמְרֵ דֶק כִּמְשִׁי, וְנִקְרָא עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ], וְעַכְשָׁיו הִיא מְכַסֶּה בְּסִמְרִטוּטִין, וְאֵת אֲמֶרֶת הַזֹּאת נְעָמִי, לְשַׁעֲבֵר הִיוּ פְּנֵיהָ מֵאֲדִימוֹת מִכַּח מֵאֲכָל וּמִשְׁתָּה, וְעַכְשָׁיו פְּנֵיהָ מוֹרִיקוֹת מִן רְעִבוֹן, וְאֵת אֲמֶרֶת הַזֹּאת נְעָמִי, וְאוֹמְרֶת לָהּ, אֵל תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי קְרָאן לִי מָרָא. רות רבא ג, ו

- הפונות הן נשים כמייצגות את העיר... מהו יחסן אל נעמי
- המבט הבוחן על הזקוקים להכרה

וְתֹאמֶר אֲלֶיהָ אֵל תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי. אמר רבי חייא בר אבא כל היסורים קשים ויסורים של עוני קשה מכולם. כל יסורים באין והולכין למקומם, ומתחדש הגוף לכמות שהיה, אבל יסורים של עוני מכהין עיניו של אדם שנאמר עיני דאבה מני עוני (תהלים פ"ח:י) **מדרש זוטא יב, כ**

- הקשר בין ייסורי עוני לכהות ראייה

פרק ב – להכירני

א וּלְנְעָמִי מִידַע [מִוִּדְעָה] לְאִישָׁה אִישׁ גְּבוּר חֵיל מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשִׁמוֹ בְּעֵז. ב וְתֹאמֶר רות המואבית אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו ונתאמר לה לכי בתי.

רות ב, א-ב

ח ויאמר בעז אֵל רות הלוא שְׁמַעְתָּ בְּתִי אֵל תִּלְכִי לְלֶקֶט בְּשָׂדֵה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין עִם נְעֻרְתִּי. ט עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר יִקְצְרוּ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵיהֶן הֲלֹא צִוִּיתִי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגֵעַ וְצַמַּת וְהִלַּכְתָּ אֵל הַכְּלִים וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבוּן הַנְּעָרִים. י וְתִפֹּל עַל פְּנֵיהָ וְתִשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה וְתֹאמַר אֵלָיו מִדּוֹעַ מִצָּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירַנִי וְאַנְכִי נִכְרִיהָ יֵא וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הֲגֵד לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתֶךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישֶׁךָ וְתַעֲזָבִי אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ וְתִלְכִי אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תַּמּוּל שְׁלֹשׁוֹם. יב וְשָׁלַם יְהוָה פְּעֻלָּתְךָ וְיִתְּחִי מִשְׁכַּנְתֶּךָ שְׁלָמָה מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. רות ב, ח-יב

בן השנואה יכיר – לפי שדרכו של אדם כשאינו רוצה לגמול חסד עם קרובו עושה עצמו כאילו אינו מכירו, כדכתיב ויתנכר אליהם (בראשית מ"ב:ז'), ואומר מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נוכריה. חזקוני דברים כא, יז

- מה בעצם שואלת רות את בועז?
- מה "מכיר" בועז ברות? למי משווה בועז את רות? בחנו את השוואה הזאת.

היכרות, הכרה, אהבה

יט ותאמר לה חֲמוֹתְךָ אֵיפֹה לְקַטֹּת הַיּוֹם וְאַנָּה עָשִׂית יְהִי מְכִירְךָ בְּרוּךְ.
רות ב, יט

ר' יצחק ערמה (ספרד, 1420-1494), עקדת יצחק, על ויקרא כה, ב

דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם, וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שְׁבֹת לָהּ. ויקרא כה ב

... כי לזה הורגל לומר בכל אלה העניינים לשון אחווה... והנה זאת האהבה האנושית הכוללת תשער אותה אהבה חזקה ממנה, והיא אהבת המכירים זה את זה כמו שנאמר (רות ב) יהי מכירך ברוך. מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה, לומר שנהג עמה באהבה ממין יותר חזק ממה שהיה חייב עמה להיותה נכריה, ואת זו תשער אהבת האוהבים, ולזו אהבת הקרובים, ולזו אהבת האחים, ולאהבת האחים אהבת עצמו - כי היא האהבה היותר עצמית והיותר פשוטה, אשר אליה יכלו כל האהבות כלן. ולזה אמר הכתוב "ואהבת לרעך כמוך". שהאהבה המחויבת לחלוק האדם עם זולתו היא מאותו מין אהבה אשר לו עם עצמו... פתוח תפתח את ירך לאחיד (דברים טו). כן בכל מקום. כיון בזה שלא נשגיח אל רוחק מעלות הקירוב אשר בינותינו - אם הוא משבט אחד או מבית אב אחד או ממשפחה אחת, או איך שיהיה כלם יהיו אצלך כאחיד שתשער אהבתם במידת עצמך, כמו שנאמר "וחי אחיד עמך". ולא עוד, אלא אפילו יהיה גר תושב וחי עמך...

שינוי שמות / חפציבה כהן מונטגיו

"אל תקראנה לי נעמי קראנה לי מרא" (רות א, כ)

מאימתי משנה אישה את שמה?
משרוצה היא לספר סיפור חדש,
להתחיל מהתחלה.

אני רציתי להתרחק מכוליותי,
לגלות ממנה בשלושה צעדים:
שמי, וצבעי, ופנימיותי.
אני כהן, אני בהירה,
ותולדות קורותיי אינם בכתובים,
אלא באילמות.

עכשיו צריך לתרגל שינוי שמות:
נעמי נע-עמי, תמיד קרובה.
רות רואה,
ואני מורא.
לו הסתיר המוות פניו ממני,
הייתי יכולה לראות מראָה אלוהים,
שיבולי חיים בשדה.

רות וכלותיה, ויליאם בלייק, 1795 (ויקישיתוף)

גלות ושיבה / רותי בן ישי ואתי נבון

הלימוד התמקד בפרק הראשון של המגילה, מנקודת המבט של גלות ושיבה. ניסינו להבין את העלילה בעזרת מילים מנחות מהשורש ש.ו.ב - מה קרה במואב לפני השיבה? מה הניע את נעמי לשוב? מה קדם להחלטה לשוב? מהי השיבה עבור כל אחת מהן? מה היה טיב היחסים של נעמי עם כלותיה?

הלימוד התחיל בתרגיל חימום: כל אחת התבקשה להביא למפגש חפץ או משהו אחר שמתקשר אצלה לשיבה/מסע/ דרך שעברו/עוברות, גם אם אין בו עדיין שיבה מלאה, משהו שמסמל את הדרך... בתחילת המפגש שיתפנו בסבב על משמעותם של החפצים. בזמן ההתארגנות למפגש נשמע ברקע שירו של אהוד בנאי: "השביל הזה מתחיל כאן"

תרגיל הכתיבה התמקד בגלות ושיבה אישיים - שיבה שעשית או שאת חולמת לעשות, גלות שממנה באת או ממנה את רוצה להשתחרר. ובהקשר של "ערבות" - לאן אנחנו שבות? איך אנחנו שבות? מה משמעות השיבה השנייה שלנו? מה נקטע בשרשרת המסירה? מה אנחנו משאירות מאחור? שיבה למקום, לרעיונות, למסורת, שיבה בתודעה.

רות פרק א

א ויהי, בימי שפט השפטים, ויהי רעב, בארץ; וילך איש מבית לחם יהודה, לגור בשדי מואב--הוא ואשתו, ושני בניו. ב ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני-בניו מחלון וכליון, אפרתיים-- מבית לחם, יהודה; ויבאו שדי-מואב, ויהיו-שם. ג וימת אלימלך, איש נעמי; ותשארה היא, ושני בניה. ד וישאו להם, נשים מאביות--שם האחת ערפה, ושם השנית רות; וישבו שם, כעשר שנים. ה וימתו גם-שניהם, מחלון וכליון; ותשארה, האשה, משני ילדיה, ומאשה. ו ותקם היא וכלתיה, **ותשב** משדי מואב: כי שמעה, בשדה מואב--כי-פקד יהוה את-עמו, לתת להם לחם. ז ותצא, מן-המקום אשר היתה-שמה, ושתי כלותיה, עמה; ותלכנה בדד, **לשוב** אל-ארץ יהודה. ח ותאמר נעמי, לשתי כלתיה, לכנה **שבנה**, אשה לבית אמה; יעשה (נעש) יהוה עמכם חסד, כאשר עשיתם עם-המתים ועמדי. ט ותן יהוה, לכם, ומצאן מנוחה, אשה בית אישה; ותשק להן, ותשאנה קולן ותבקינה. י ותאמרנה-לה: כי-אתן **נשוב**, לעמך. יא ותאמר נעמי **שבנה** בנתי, למה תלכנה עמי: העוד-לי בנים במעי, והיו לכם לאנשים. יב **שבנה** בנתי לך, כי זקנתי מהיות לאיש: כי אמרתי, יש-לי תקוה--גם הייתי הלילה לאיש, וגם ילדתי בנים. יג הלהן תשבבנה, עד אשר יגדלו, הלהן תעגנה, לבלתי היות לאיש; אל בנתי, כי-מר-לי מאד מכם--כי-יצאה בי, ד-יהוה. יד ותשנה קולן, ותבקינה עוד; ותשק ערפה לחמותה, ורות דבקה בה. טו ותאמר, הנה **שבה** במתך, אל-עמה, ואל-אלהיה; **שובי**, אחרי במתך. טז ותאמר רות אל-תפגעני-בי, לעזבך **לשוב** מאחריך: כי אל-אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אליו--עמך עמי, ואלהיך אלהי. יז באשר תמותי אמות, ושם אקבר; כה יעשה יהוה לי, וכה יוסיף--כי המות, יפריד ביני ובינך. יח ותרא, כי-מתאמצת היא ללכת אתה; ותחדל, לדבר אליה. יט ותלכנה שתיקהם, עד-בואנה בית לחם; ויהי, כבואנה בית לחם, ויהם כל-העיר עליהן, ותאמרנה הזאת נעמי. כ ותאמר אליהן, אל-תקראנה לי נעמי: קראן לי מרא, כי-המר שדי לי מאד. כא אני מלאה הלכתי, וריקם **השיבני** יהוה; למה תקראנה לי, נעמי, ויהוה ענה בי, ושדי הרע לי. כב **ותשב** נעמי, ורות המואבית כלתה עמה, **השבה**, משדי מואב; והמה, באו בית לחם, בתחלת, קציר שערים.

פרק ד, יד-טו

אחרי לידת הנכד אומרות הנשים לנעמי:

ותאמרנה הנשים, אל-נעמי, ברוך יהוה, אשר לא השבית לך גאל היום; ויקרא שמו, בישראל. והיה לך **למשיב נפש**, ולכלכל את-שיבתך: כי כלתך אשר-אהבתך, ילדתו, אשר-היא טובה לך, משבעה בנים.

- המילים המנחות בפרק הזה הן מהשורש ש.ו.ב במגוון הטיות. כיצד המילים האלה תורמות לנו להבנת העלילה?
- החלק הראשון של פרק א' שמתאר את הגלות מאד תמציתי וקצר – יש לזה משמעות לדעתכן?
- "ותקם היא וכלותיה..." נעמי מחליטה לשוב... ננסה לדמיין מה קרה שם לפני ההחלטה הזאת, היו לבטים? מה היה תוכן השיחות ביניהן? למה החליטה לשוב? מה היא חשבה שיקרה...?
- השיבה מסתיימת בפרק ד' עם לידת התינוק. התבוננו בקשר שבין לידת התינוק לתהליך השיבה.

מדרש רות זוטא פרשה א'

ותאמר נעמי לשתי כלותיה. מפני מה היתה מחזרת אותן כדי שלא תתבייש בהן שכן מצינו עשרה שווקים היו בירושלים. ולא היו מערבין אלו עם אלו שוק של מלכים, שוק של נביאים, שוק של כהנים, שוק של לויים, שוק של ישראל, ניכרים בלבושיהם בשווקים, מה שאלו לובשין לא היו אלו לובשין:

- מדרש זה שופך אור אחר על הרצון של נעמי שכלותיה תחזרנה... מה דעתכן? איך אתן מבינות את הבושה שלה בהן?

רות המואביה, ליליאן (1874-1925)

השיבה הביתה / אסתר אטינגר

<p> וְאֵת שְׁבָה עֲמָדִי. לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיִית בּוֹ מְעוּלָם בְּגוֹיֶיךָ זֶה הַדּוּוִי כִּי אֵת מִן הַשְּׂבִים הַנִּצְחָיִים הַחוּזְרִים לְמָקוֹם שֶׁתִּמְוַנְתּוּ חֲתוּמָה בְּרוּחָם עוֹד לִפְנֵי הָיִוֹת הַבָּשָׂר </p> <p> אֲנִי שְׁבָה הַבֵּיתָה אֵת שְׁבָה הַבֵּיתָה וְכָל שְׁהִיָּה אַחֵר כָּד הָיָה חֶסֶד שְׁנַפֵּל כְּאוֹר לְאַפְלַת חֶדֶר אֵת מוֹשְׁכַת הַזָּרַע עַד הַיָּלֵד אֲשֶׁר בְּחִיקִי וּמִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה. </p>	<p> גּוֹפְנֵנוּ מְכַסָּה סְמֵרְטוּטִין כּוֹשְׁלוֹת בְּצַדֵי הַדְּרָכִים סְרוֹת מִדְרָכֵי הַמְרַכְבּוֹת וְהַסּוּסִים וְאֵת הוֹלְכֵת עֲמָדִי נֶאֱחָזֵת בִּי כְּבִתְקָנָה, בִּי, אִשָּׁה שְׁזַמְנָה עֵבֶר שְׁחִכָּה יָבֵשׁ מִמְּלוֹת אֶהְבָּה וּכְשֶׁנִּרְאוּ הַכְּרָמִים עַל מִדְרָגוֹת הַהָר וְהַשְׂדוֹת הַנְּכוֹנִים, עֲצָרְתִּי וְאַמְרַתִּי לָךְ אִישׁ לֹא יַחֲכָה לָנוּ שָׁם, גַּם כָּלֵב לֹא יִקְפֹץ לְקִרְאָתִי, אֲבָל אֲנִי שְׁבָה הַבֵּיתָה כִּי רֵיחַ הַבַּיִת עֲלָה בְּאַפִּי אֲפִלּוּ שְׂאִין לִי בַּיִת וְאֲנִי הוֹלְכֵת לְאִין בַּיִת, אִין שְׂדָה אִין תַּנּוּר, אִין לֶחֶם וְהַרְעָב אוֹכֵל בְּתוֹכִי. </p>	<p> עֲכָשׁוּ, כְּשֶׁהַיָּלֵד בְּחִיקִי נָח אֲנִי יְכוּלָה לוֹמֵר חֶסֶד, רַק חֶסֶד כִּי בְעֵצָם הַחַג קָמְנוּ לְלֶכֶת. שְׁמוּעָה עֲבָרָה אֵת הַרוֹכְלִים הַמְחֻזְרִים בְּעֵירוֹת עִם כְּחָלֶם וְסִדְקִיתָם, אוֹת שֶׁתִּמְוִ שְׁנֵי הַרְעָב, וְדַחוּפוֹת קָמְנוּ לְלֶכֶת כִּי רָעַב אַחֵר קָם חֲזָק מִן הַבּוֹשָׁה. </p> <p> וְהָיָה כְּבָר חֲדָשׁ זִיו שֶׁנִּקְרָא בְּפִי הַכְּנַעֲנִים אִיר, שֶׁפְּרוּשׁוֹ אוֹר, וְדַחוּפוֹת הִלְכְנוּ רְגִלֵינוּ חֲרוּכוֹת מִמְכוֹת הַקּוֹצִים, </p>
--	--	---

מתוך חיי בורגניים להפליא, הוצאת עם עובד, 1968

- מצאו שורות או מילים בשיר שדיברו אליכן באופן מיוחד. למה בחרתן בהן?
- שירה של אסתר אטינגר מתאר שיבה הביתה הרוויה בפרדוכסים. כיצד ניתן לשוב למקום שלא היינו בו מעולם?
- מהי משמעות השיבה הביתה על פי השיר?
- מי הם השבים הנצחיים בעיניך? מה מאפיין אותם?
- איך את מבינה את השורה "כי רעב אחר קם חזק מן הבושה"?

איש הולך / חביבה פדיה

איש הולך
מדמשק לפריז
אם במנהרה עבר אם אויר גזר
זאת לא אדע
פתאום ראיתי שהמזרח נודד
ואין עמוד תיכון כי אם רועד
אני הלכתי מרחק שנים מירושלים לבאר שבע
ולא עשיתי כלי גולה

...

עכשיו אני מרגישה במולדת
שהרי פתאום הבנתי אדמה זו עד כמה זזה היא
ורעדתי כמה לא נוחה
ובין אחי אני תועה
ויש ההולכים מעירק לאמריקה
ויש מלבנון לניקוסיה
ויש מישראל לפלשתיין
ויש מישראל לישראל לישראל
ולא מוצאים כלום כי ישראל בישראל נעדרת
אתה אשר רצית להיות חופשי בביתך
עשה לך כלי גולה

....

האם תמיד יהא זה כך במזרח
או רוח או אדמה
בינתיים אעדיף אמנם לשכון בתוך מלה
בית אחר טרם קיים
ספק אם אי פעם היה
בתוך עבריותי עיוורותי ערביותי
שכן זו מוסיקה שרק מתנגנת
שפתי נעות

אך קולי אינו נשמע
שכן זו השפה שבה קללו ואהבו הגדולים
ממנה סולקתי כדי להיפדות עברי דבר עברית
עכשיו בכל זאת צועק המזרח

מתוך דיו אדם, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2009, עמ' 54-56

מולדת / סמי שלום שטרית

איה היא מולדתי?
איזו חארטה של שורה לפתוח שיר כאב שכזה.
איפה הבית? אולי מתאים יותר כאן, ישיר.
בחורף אני מפנה שלג מפתח ביתי ובילדותי
שמש הסהרה שזפה את עורי קופחת ללא רחמים.
אז איפה המולדת, יעני המקום הכי מקומי?
נגיד, בערבית ישראלית. נגיד, בעברית פלסטינית?
אני שובר אצבעותיי על מקלדת אנגלית
בניסיונות כוזבים להוציא איזו זעקה או לחישה של לב,
שבעברית אני מגלגל כמו כדור לרשת,
כמו לשון על לשון, שפה על שפתיים.
אז איפה? ארצות החום הן עכשיו גם ארצות הקור
וציפורה נחמדת מחרבנת על חלוני
ואין לה זמר ואין לה סיפור ואין לי מלים לשים במקורה,
יעני שלום רב שובך... איפה? היא לא בקטע הזה בכלל.
מחרבנת מעל ראשי, ציפורה מחרבנת, עופי עופי יא מלעונה.
איה היא המולדת? בילאדי, בילאדי? אני מבקש את הרצינות כאן בבקשה.
במרוקו פקיד המכס מברכני: מְרַחֵבָה ביק פי-בִּלְאָדְק,
ברוך הבא במולדתך, זו לא טעות, בְּמולדתך!
ולא מזמן הם שלחו לי הודעה להתייצב להצבעה
אולי הדמוקרטיה הראשונה שלי, לך תדע.
מרוקו קוראת אלי לבוא הביתה ואילו הבודקת הביטחונית של בן גוריון
תמיד תבקש לשמוע את מבטאי, את שמות הוריי, אחיי, בני דודיי... איזה סימן...
כשעולה לי הסעיף אני מונה את שמותינו ערבית: סאמי, יחיא, זוהרה, יקוט, מאייר...
בארצות הברית ישאל שוטר המכס: מה הייתה מטרת ביקורך במרוקו?
חזרתי בטיסת אל-על מישראל אני מצביע על אולם הנכנסים העצבני.
אהה, הוא מתבלש עליי, אז מה עושה מרוקאי בישראל?
אהה, אני מתמשכל עליו, כתבתי על כך דוקטורט שלם ומאתיים שירים
ועדיין אין לי שמץ דל של מושג.
הוא מוותר.
אז איפה הבית? אל-ביית? אל-דאר? לה-מזו? דה פאקינג האוס?
פעם נהגתי להתנער מהשאלה המכבידה בתשובה קלילה –
הבית זה רעייתי והילדים. פעם פה ופעם שם.
עכשיו היא הלכה לה בעקבות אותה שאלה ממש עד נפלה בזרועות פולני כמותה,
יעני מהשבט... והילדים נפוצו, כל אחד עושה לו בית מעט עד שישובו לחקור ולנבור,
איפה הבית? איה היא מולדתי? איה הרעייה מהשבט? והשבט איה הוא? היה רגע.
היא רגעון אחד במרוקו שכמעט מצאתי, התהלכתי גבוה בגילבה וסנדלי עור,
מפטפט בשוק של ילדותי, נע בין כפרי ינקותי החרוטים בי יותר מעשרות שנות שיכונים מזורגים,
הרי אני יכול להיעלם עכשיו כמו אל תוך תמונת קיר גדולה של אגדות, הרהרתי אז, ללא שוב,
תמונת ילדותי האבודה, מרוקאי בין מרוקאים, בן שבט אבוד. נותרה ההגדה.
כן היה רגע.
רגעון אחד ארוך
כרמץ מדורה עזובה מהבהב ועקשני...
והנה שבתי לעברית
למולדת לשוני העיוורית
היש אחרת?
מחרבנת הציפורת.

4 ביולי, 2011, אמריקה מתוך הד החינוך, 2014

מקום / מואיז בן הראש

מתטואן ועד איסטמבול
אני שומע צעדים של לדינו
אנשים שהלכו לכל מקום
עם ריח של עץ תפוזים מגרנדה
רואה בתים עם אבנים
שהבנאי שם חולם
על לוקסנה
עקבות של יהודים
עם ריחות שעוברים מדור לדור
אני זר בכל מקום
אך שום מקום אינו זר לי
אין לי בית
וכל מקום הוא ביתי

מתוך לא הולך לשום מקום, הוצאת רסיס נהרה, 2010, עמ' 37

- בהקשר של גלות ושיבה - אילו דימויים או שורות דיברו אליכן במיוחד?

תרגיל כתיבה

כתבי על שיבה או גלות שלך. שיבה שעשית או שאת חולמת לעשות, וגלות שממנה באת או ממנה את רוצה להשתחרר. יכולה להיות שיבה בהקשר של ערבות: לאן אנחנו שבות? איך אנחנו שבות? מהי משמעות השיבה השנייה שלנו? מה נקטע בשרשרת המסירה? מה אנחנו משאירות מאחור? שיבה לא רק למקום, אלא שיבה לרעיונות, למסורת, שיבה בתודעה.

רות המואביה, פרנצ'סקו אייץ (1791-1882) (ויקישיתוף)

שיבה / אתי נבון

שיבה, לָמָּה אני שבה?
לָמָּה אני שבה?
אני שבה לסבתי שלא הכרתי
שעל שמה אני קרויה.
ילדה עם שם של סבתא, ותמונה של סבתא בחדר שלי.
כשהייתי במרוקו הלכתי לחפש את הקבר שלה.
מצאתי אותן, מצאתי את עצמי, ועם שני ילדים קטנים התרגשתי שם עד דמעות.
סבתא שלי
שאף פעם לא הכרתי
אימא של אימא שלי,
ואת אימא שלי אני מכירה?
אימא שלי שבה למולדת שלי,
ואני רוצה לשוב למולדת שלה.
אז, כשהייתי במרוקו, הרגשתי בית,
אני מכירה את השפה, אני מרגישה שייכת
אני נראית מקומית.
ואימא שלי, האהובה והיפה
שהתנתקה מהבית שלה
ובנתה לה פה בית חדש.
את שמחה אימא שהגעת לפה?
תמיד את מספרת איך הייתם ביחד במרוקו,
כל המשפחה המורחבת, גרים אחד ליד השני, מציירת תמונה פסטורלית, נוסטלגית,
אולי נאיבית, של משפחה וקהילה קרובה,
ואני יודעת שלא היה שם רק טוב,
וגדלת בלי אבא,
ויצאת לעבוד מוקדם.
אבל יש בסיפורים שלך קסם
שגם אני רוצה לגעת בו.
ועכשיו, הבית שלך פה
והבית שלי פה
ואת אימא שלי
ואני הבת שלך
ולפעמים אני גם אימא שלך, כמו פעם, במרוקו, אסתר, אימא של פלורנס.
והלב שלי הוא כמו הלב שלך,
לב רחמן, כמו הלב של הסבתא שאני לא מכירה.
ואני רואה שקשה לך עכשיו
ואז את מתחממת ומתנחמת לך באור הזיכרונות ממרוקו.

לאן את שבה? / חפציבה כהן מונטגיו

"ותצא מן המקום אשר הייתה שמה" (רות א, ז)

מאיזה מקום יצאת נעמי?
האם חיית שמה? האם היית זרה?
האם למדת את דרכי מואב?
האם למדו ממך דרכי בית לחם יהודה?

אני רוצה לצאת מגלות הדיבור,
להוציא מכרסי כל מה שהוחבא ימים רבים,
כל מה שהיה צבוע מואב,
לשוב אל מה שברור ובהיר ומנחם,

לאן את שבה נעמי?
את מותחת קו ממואב לבית לחם,
ואני מותחת טיפות צבע במשיכה זהירה
בין מישור החוף לירושלים,
שבה תמיד אהיה זרה.

אני לא רואה היכן אני, היכן אימי, היכן מואב,
היכן ירושלים, היכן הים שלחופו נולדתי.
הכול נמזג לחוט דק,
שרק את קצהו האחד אני מצליחה להחזיק.
נעמי, האם יצאת מן המקום אשר היית שמה?
האם יצאתי אני?

רות ונעמי, פיליפ קלדרון, 1886 (ויקישיתוף)

שייכות / לאה שקדיאל

במגילת רות, הדמויות נעות לא רק במרחב אלא גם במערכות היחסים ביניהן: הן נפרדות זו מזו, מתחברות זו לזו באופן עמוק ומחייב, או נפגשות לצורך פעילות משותפת בזמן מוגדר. מדרשים שונים מדגישים את שייכותן של רות או ערפה לאבותיהן ולעמון, או את שייכותן לצאצאיהן דווקא. במדרשים אחרים עולות שאלות לגבי שייכותנו לדור שאליו נולדנו, לקבוצה שאליה הגענו מבחוץ, לאדם שאיתו או איתה קיימנו פעילות של חסד, למספר או למספרת הסיפור שלנו. גם יצירות האמנות שהתייחסו למגילת רות במהלך הדורות נתנו ביטויים שונים בעבודותיהם לרצף האפשרויות הללו - רות הניצבת לבדה, או עם נעמי, עם נעמי וערפה, עם נעמי ובוועז, עם הקוצרים בשדה. מה מכל אלה מהדהד אצלנו, ביחסי השייכות בחיים שלנו?

שתי שאלות כלליות

- האם שייכות נתונה מראש (כמו בתיאוריה סוציולוגית המנגידה שייכות להישגיות), או משהו שאפשר לבנות? איך בונים שייכות?
- האם שייכות היא חיובית (שורשים, אהבה, גאולה מהבדידות) או שלילית (כובלת אותנו)?

תרגיל כתיבה

למי אני שייכת? מוזמנות לכתוב את שמנו במרכז הדף ולחשוב על קבוצות, מקומות או מעגלי שייכות מחוץ לעצמנו. לאן לוקחת אותנו השייכות?

לימוד מקורות

לכל אחד מן המקורות הבאים מוצעת שאלה למחשבה.
בחרי אחד המקורות שמדבר אליך, או אולי השאלה מדברת אליך. במה זה נוגע אצלך?

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע זכה ויצתה ממנו רות, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: רות בת בנו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב. **תלמוד בבלי הוריות י, ע"ב**

(שמואל ב כא, כב) "ואת ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו". מאי נינהו? אמר רב חסדא: סף ומדון גלית וישבי בנוב "ויפלו ביד דוד וביד עבדיו" - דכתיב (רות א, יד) "ותשק ערפה לחמותה, ורות דבקה בה". אמר רבי יצחק: אמר הקדוש ברוך הוא, יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעוות שהורידה ערפה על חמותה, זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר (רות א, ט) ותשאנה קולן ותבכינה עוד. **בבלי סוטה מב, ע"ב**

- **הסיום של מגילת רות משייך את דוד לרות. חז"ל כאן משייכים את גלית לערפה. מה מרוויחים ממדרש זה? האם אנחנו שייכים לאבותינו ולאימותינו? האם אנחנו שייכים לצאצאים שלנו?**

- **האם אנחנו שייכים למי שמספר את הסיפור שלנו? ואולי להיפך, האם אנחנו שייכים לאלה שאת סיפורם אנו מספרים?**

בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהם, באים שני מלאכי השרת ומניחין לו ידיהם על ראשו ואומרים: פלוני זה שפירש עצמו מן הציבור, אל יראה בנחמת ציבור. אלא בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי, ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר: "והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין", מה כתיב בתריה? "ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון, אמר ה' צבאות" (ישעיה כ"ב). **בבלי תענית יא**

- **למה נענשו אלימלך ובניו במוות.**
- **האם אנחנו שייכים לדור שלנו? הנסיבות של הדור שלנו כובלות אותנו?**

"וילך איש" – הוא ואשתו. הוא עיקר ואשתו טפלה לו. **רות רבה, א**

- **האם האיש שייך לאשתו באותה המידה שהיא שייכת לו?**
- **האם אישה יכולה להשתחרר מהשייכות לאיש שלה?**
- **האם נעמי משתחררת? האם רות משתחררת?**

אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, הגר הזה כלוי לפניך? אמר לו: גדול הוא לפניי – שנתגייר לשמי. משל לצבי שגדל במדבר ובא מעצמו ונתערב בצאן. היה הרועה מאכילו ומשקו ומחבבו יותר מצאנו. אמרו לו: לצבי זה אתה מחבב יותר מן הצאן? אמר להם: כמה יגיעות יגעתי בצאני, מוציאן בבוקר ומכניסן בערב, עד שלא גדלו. וזה, שגדל במדבריות וביערים ובא מעצמו לתוך צאני – לכן אני מחבבו. כך אמר הקב"ה: כמה יגעתי בישראל, הוצאתים ממצרים והארתי לפניהם, הורדתי להם את המן, הגזתי להם את השלן, העליתי להם את הבאר, הקפתיים ענני כבוד, עד שקיבלו את תורתי – וזה בא מעצמו, לפיכך שקול עלי כישראל וכלוי.

ילקוט שמעוני אמור תרמ"ה

- **האם הצבי שייך לצאן? לדעתו של הרועה? לדעתם של בני הצאן? לדעתו של הצבי?**
- **האם זה הוגן שהרועה מחבב את הצבי יותר מהצאן?**

אשר עשיתי עימו" (רות ב, כ). תני בשם ר' יהושע: יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית. שכן אמרה רות לנעמי, "שם האיש אשר עשיתי עימו", ולא אמרה "אשר עשה עימי", אלא "אשר עשיתי עימו" – הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עימו בפרוסה שהאכילני. **רות רבה ה ט**

- **האם עשיית חסד למישהו יוצרת יחסי שייכות ביניהם? מי שייך למי?**

תרגיל כתיבה

כל אחד מהציורים הפזורים בין דפי האסופה הוא פרשנות לפסוקים במגילת רות. שימו לב באילו דמויות בוחרות היצירות, וכיצד מצטיירים יחסי השייכות ביניהם. בחרו אחת מהתמונות וכתבו בהשראתן.

רות לבד, לעצמה / לאה שקדיאל

רות רזה וגבוהה. רות פעורת עיניים וקפוצת פה. רות לבד, לעצמה. פרץ הדיבור המחויב לנעמי הפתיע אפילו אותה. הדיבור הזה קבע עובדות בשטח. הדיבור קבע את עובדת שייכותה לנעמי, לעמה של נעמי, למולדתה של נעמי, עד המוות ועד הקבורה המציינת את הסופיות, את העובדתיות הנעוצה במציאות לנצח. לכן היא דיברה כך. ירקה מתוך עצמה את העובדה. נעצה את עצמה בעולם דבוקה לנעמי.

ועכשיו נעמי שלחה אותה ללקוט בשדה בועז. אז היא הלכה, גבוהה ורזה, פעורת עיניים וקפוצת פה. הוא שם לב אליה, זה נראה לה מוזר, אני נוכרייה היא אמרה. ועכשיו היא עומדת שם בסוף היום עם השיבולים שהוא שם בחיקה, מחזיקה אותם צמוד לגוף, כמו ילדה חדשה בגן שמצמידה בובה אל החזה, כאומרת אני אותה הילדה כמו קודם רק שעכשיו יש לי בובה וקודם לא הייתה לי, אבל אני נוכרייה כמו קודם, מה תעשו לי, מרכינה ראש אבל המבט הפעור שלוח קדימה, מתריס.

אני יודעת שאתם רואים אותי. ואתם יודעים שאני רואה אתכם. אני פה ביניכם אבל מובדלת לעצמי, ממוסגרת כמו בתוך תמונה, כמו השתקפות במראה. הרגע הזה קופא. אני יודעת שאני לא אשתנה ואתם יודעים שאני לא אשתנה. אני תמיד אהיה פה ביניכם כי אני עם נעמי והיא מפה, משלכם. השאלה היחידה היא אם אני אהיה כמו שהייתי קודם בלי שיבולים, או עם שיבולים. בועז אומר, עם שיבולים, והוא קובע על כולכם, אז אני אהיה פה עם שיבולים. הנה העובדות, אני, נעמי, בועז, שיבולים, אתם. הוא הגדיר אותי עבור כולכם: יש לי תפקיד במחזה של החיים שלכם, תפקיד בתיאולוגיה שלכם, תפקיד בריבוד החברתי שלכם. אני ה *deserving poor*. אני הענייה הטובה, זו שמגיע לה שיעזרו לה, שיתנו לה, שיצברו זכויות אצל אלהים על ידי הנתינה לה, ולכן כולם צריכים אותי, צריכים למסגר אותי בתוכם, להצביע עלי, לספר עלי.

אבל זה הסיפור שלכם ולא שלי. אני צבי שבא מן המדבר אל העדה. אתם צאן, אני לא.

אני נוכרייה רזה וגבוהה, פעורת עיניים וקפוצת פה, נועצת בכם מבט שקובע את המרחק ממני אליכם, אתם לא תסיגו את גבולי ולא תבטלו את המרחק הזה. אני שייכת רק לנעמי כי אני קבעתי את זה. ועכשיו אני הולכת עם השיבולים אליה הביתה ואתם לא תעזו להפריע לי ללכת מפה. כל יום. ככה זה.

13.2.2022

דמותה של רות בכנסיית דורמיציון בירושלים

Radbod Commandeur (1890 - 1955); photo by Deror avi

הליקוט של שרה כ'אנום / מיכל גידניאן

רות הולכת אחר הקוצרים, אוספת שאריות תבואה שנפלה להם, והם לא התכופפו להרים. האם הם לא מרימים את התבואה מתוך תודעת צדקה, האם כך היה נהוג, אולי מתחושת שפע לא טרחו להרים ולאסוף כל גרגר. אם בכלל הייתה תחושת שפע בתקופה ההיא. בירושלים של היום השוק עמוס שאריות ויש מי שהולכים ומלקטים אחר הסוחרים. את הליקוט של שרה כ'אנום (=גברת בפרסית) אני מכירה היטב. הולכת אצל הסוחרים, מלקטת את הסחורה שלא נקנתה. אך לא עבור עצמה אלא עבור כל מי שזקוק לכך. מפעל הצלת מזון של אישה אחת, לפני שזה הפך לטרנד חדשני. בעלי הבאסטות משתפים פעולה, מפנים עבורה את הדרך ואומרים אחד לשני 'לאישה הזו תתנו ואל תשאלו שאלות'. השאריות של האחד יכולות להיות ארוחה שלמה אצל אחר, עיקרון שנשמר דורות על גבי דורות.

צילום של עדי נס

ברכות / אביגיל זוהר

1. התבוננות מהירה באפשרות לקרוא את המגילה כמחזה (שמות ותפקידים, תפאורה, מקהלה – שתיים נשיות ואחת גברית) וכו'.
2. קריאת פרק ב' באופן הדוק ומדויק, שמגלה רבות על הדמויות ומעשיהן.
3. בחינת דמותו של בועז בטקסטים חיצוניים: הגמרא, והמשנה ודמותה של רות בשירה מודרנית – שני שירים של המשורר יצחק שלו.

נושאים לכתיבה

1. התייחסות לשיריו של שלו.
2. היעלמותם המהירה, באופן מפתיע, של בועז ורות מן הזירה (פרק ד')
3. "הבוקר שאחרי..." מהן תגובותיהם של הדמויות החשובות: נעמי, בועז, ורות.
4. מה ניתן להבין, לחשוב וללמוד, על הדינים, החוקים והמנהגים, המתגלים בפרקים ג' וד'.

תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב הלכה א

רבי מאיר הוה יתיב דרש בבית מדרשא דטיבריה. עבר אלישע רביה רכיב על סוסיא ביום שובתא. אתון ואמרין ליה: 'הא רבך לבר'. פסק ליה מן דרשה ונפק לגביה. א"ל מה הויתה דרש יומא דין? א"ל 'וה' ברך את אחרית וגו'' (איוב מב יב) א"ל ומה פתחת ביה? א"ל 'ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה' (איוב מב, י) – שכפל לו את כל ממונו. אמר ווי דמובדין ולא משכחין! עקיבה רבך לא הוה דרש כן, אלא 'וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו" -- בזכות מצות ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו. א"ל ומה הויתה דריש תובן? א"ל "טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז ח)

א"ל ומה פתחת ביה? א"ל לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו ובזקנותו נתקיימו הוי "טוב אחרית דבר מראשיתו"; לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד ובזקנותו ונשתכר הוי "טוב אחרית דבר מראשיתו"; לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה ובזקנותו וקיימה הוי "טוב אחרית דבר מראשיתו". אמר ווי דמובדין ולא משכחין! עקיבה רבך לא הוה דרש כן, אלא: "טוב אחרית דבר מראשיתו" -- בזמן שהוא טוב מראשיתו.

ובי היה המעשה: אבויה אבא מגדולי ירושלם היה. ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלם והושיבן בבית אחד, ולרבי אליעזר ולר' יהושע בבית אחד. מן דאכלון ושתון שרון מטפחין ומרקד(ק)ין. א"ר ליעזר לר' יהושע: 'עד דאינון עסיקין בדידהון נעסוק אן בדידן!' וישבו ונתעסקו בדברי תורה, מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים. וירדה אש מן השמים והקיפה אותם.

אמר להן אבויה: 'רבותיי, מה באתם לשרוף את ביתי עלי?'

אמרו לו: 'חס ושלום! אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורה, מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים. והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני, והיתה האש מלחכת אותן כלחיתן מסיני; ועיקר נתינתן לא ניתנו אלא באש" וההר בוער באש עד לב השמים" (דברים ד יא)

אמר להן אבויה אבא: 'רבותיי אם כך היא כוחה של תורה אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו!'

לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימה באותו האיש
א"ל ומה הייתה דורש תובן?

א"ל (איוב כח יז) "לא יערכנה זהב וזכוכית"
א"ל ומה פתחת ביה?

א"ל דברי תורה קשין לקנות ככלי זהב ונוחין לאבד ככלי זכוכית. ומה כלי זהב וכלי זכוכית אם נשתברו יכול הוא לחזור ולעשותן כלים כמו שהיו, אף תלמיד חכם ששכח תלמודו יכול הוא לחזור וללמדו כתחילה.

א"ל דייך מאיר! עד כאן תחום שבת!

א"ל מן הן את ידע?

א"ל מן טלפי דסוסיי דהוינא מני והולך אלפיים אמה!

א"ל וכל הדא חכמתא אית בך ולית את חזר בך?

א"ל לית אנא יכיל

א"ל למה?

א"ל שפעם אחת הייתי עובר לפני בית קודש הקדשים רכוב על סוסי ביה"כ שחל להיות בשבת ושמעתי בת קול יצאה מבית קודש הקדשים ואומרת שובו בניס חוץ מאלישע בן אבויה שידע כחי ומרד בי!

וכל דא מן הן אתת ליה?

אלא פעם אחת היה יושב ושונה בבקעת גינוסר. וראה אדם אחד עלה לראש

הדקל ונטל אם על הבנים וירד משם בשלום. למחר, ראה אדם אחר שעלה לראש

הדקל ונטל את הבנים ושילח את האם. וירד משם, והכישו נחש ומת. אמר: 'כתיב

"שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב ז) – איכן היא

טובתו של זה איכן היא אריכות ימיו של זה?

ולא היה יודע שדרשה ר' יעקב לפניס ממנו: "למען ייטב לך" – לעולם הבא שכולו טוב;

"והארכת ימים" – לעתיד שכולו ארוך

ויש אומר: ע"י שראה לשונו של ר' יהודה הנחתום נתון בפי הכלב שותת דם;

אמר: 'זו תורה וזו שכרה? זהו הלשון שהיה מוציא דברי תורה כתיקנן! זה הוא הלשון

שהיה יגע בתורה כל ימיו! זו תורה וזו שכרה?! דומה שאין מתן שכר ואין תחיית המתים!'

וי"א: אמו כשהיתה מעוברת בו היתה עוברת על בתי עכו"ם והריחה מאותו

המין והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה

לאחר ימים חלה אלישע.

אתון ואמרון לר"מ: 'הא רבך באיש'.

אזל בעי מבקרתי ואשכחיה באיש.

א"ל לית את חזר בד?

א"ל ואין חזרין מתקבלין?

א"ל ולא כן כתיב "תשב אנוש עד דכא" (תהילים צ, ג)

– עד דיכדוכה של נפש מקבלין!

באותה שעה בכה אלישע ונפטר ומת.

והיה ר"מ שמח בלבו ואומר: 'דומה שמתוך תשובה נפטר רבי!'

מן דקברוניה ירדה האש מן השמים ושרפה את קברו.

אתון ואמרון לר"מ: 'הא קבריה דרבך אייקד'.

נפק בעי מבקרתי ואשכחין אייקד.

מה עבד? נסב גולתיה ופרסיה עלוי,

אמר: "ליני הלילה וגו'" (רות ג ג)

– ליני בעולם הזה שדומה ללילה.

"והיה בבוקר" – זה העולם הבא שכולו בוקר –

"אם יגאלך טוב יגאל" – זה הקדוש ברוך הוא שהוא טוב, דכתיב ביה: "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו"

(תהילים קמה ט) –

"ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' "

ואיטפיית.

אמרון לר"מ: 'אין אמרין לך בההוא עלמא – למאן את בעי למבקרה, לאבוך או לרבך?',

אמר לון: 'אנא מיקרב לרבי קדמי, ובתר כן לאבא.

אמרון ליה" 'ישמעין לך?'

אמר לון: 'ולא כן תנינן: "מצילין תיק הספר עם הספר תיק תפילין עם התפילין"?'² מצילין

לאלישע אחר בזכות תורתו!

לאחר ימים הלכו בנותיו ליטול צדקה מרבי.

גזר רבי ואמר (תהילים קט יב): "אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו!"

אמרו לו: 'רבי – אל תבט במעשיו, הבט בתורתו!'

באותה השעה בכה ר' וגזר עליהן שיתפרנסו

אמר" 'מה אם זה שיגע בתורה שלא לשום שמים, ראו מה העמיד; מי שהוא יגע בתורה לשמה על אחת כמה

וכמה!"

² משנה מסכת שבת פרק טז משנה א:

כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן, ואף על פי שכתובים בכל לשון טעונים גניזה. (ומפני מה אין קורין בהם? מפני ביטול בית המדרש.) מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין

משנה מסכת ברכות פרק ט

הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים מארצנו: על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשית.

ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואה אותו לפרקים על הגשמים ועל הבשורות הטובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דייך האמת:

בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו

מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה

הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד? היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא:

הנכנס לדרך מתפלל שתיים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בן עזאי אומר ארבע שתיים בכניסתו ושתיים ביציאתו ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא:

חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה שנא' (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך דבר אחר: בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים 'מן העולם';

משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים; מן העולם ועד העולם.

והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר: (רות ב) והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה' ואומר (שופטים ו) ה' עמך גבור החיל ואומר (משלי כג) אל תבוז כי זקנה אמך ואומר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך ר' נתן אומר הפרו תורתך עת לעשות לה':

סליק מסכת ברכות

רות / יצחק שלו, תשל"ו

רות.

וְכָל אִישׁ וְאִשָּׁה בְּעוֹלָם

יִרְאוּ בְּךָ חֲזוֹת.

הַגִּבֵּר רוֹאֶה בְּךָ אֶת פְּרֵי הַעֲדָנָה הָאֶפֶיל

הַצּוֹנֵחַ בְּקִיץ הַחַיִּים

לְרַגְלֵיוֹ,

לְעֵת נִים וְלֹא נִים.

וְרוֹאֶה בְּךָ הָאֵם הַמְזַקֶּנֶת

אֶת הַבֵּת אֲשֶׁר הִיא לְמִשְׁעָנֶת,

הַבֵּת הַטּוֹבָה מִבְּנִים...

הַעֲנֵי מִלְקֻט עֲמִידָךְ

בְּשִׂדָּה הַלְחָמִי

וְהוֹלְכוֹת הַנְּשִׁים לְצִדְךָ

בְּנִדּוֹד וּבְדָמִי,

עַד תִּמְצָאנָה מְנוּחַ לְהָן...

רות

הַשּׁוֹרוּק הַהוֹמָה בְּרַכּוֹת,

וְהַתָּו הַלּוֹחֶשֶׁת פְּסוֹת,

הָרוּחַ בְּלֵיל הָאֶכָר

הַבָּאָה לְזָרוֹת, לְהֵבֵר,

- חֵלוֹם הַגְּבָרוֹת.

הַמְּנִישֵׁי מוֹחָה הַדְּמָעָה

מֵעֵינַיִם פְּלוֹת בְּעֵנוֹת

מִלְמוֹלוֹ שֶׁל הַנֶּכֶד בְּעָרֶשׁ

וּשְׁחוֹק נַחוּמִים הַמְרַעֵיד

אֶת פִּי הַסֶּבֶה הַקְּמוּט...

יצחק שלו, 'רות', מעשן את מקטרת רעי, הוצאת אי לוי-אפשטיין-מודן, תשל"ו, עמ' 35-36.

מבורכת, מבורכת, מבורכת / אתי נבון

אני יושבת יחד עם זוג מבוגר. אנחנו באמצע לימוד על ברכות, ואני מתגעגעת לאבא שהיה מברך אותי ולתחושה של להיות מבורכת. היה משהו מיוחד בברכה של אבא, אולי הכוונה שהיה מכניס בברכה, אולי זה שהוא זקן השבט, ואולי "יד האלוהים" שהרגשתי שנוגעת בי כשהוא שם את היד שלו מעל הראש שלי וברך.

גם אימא מברכת אותי, כל הזמן. אבל הברכה שלה פחות פורמלית, באה מהלב הטהור והאוהב שלה, מהמשאלות והרצונות שלה עבורי. ואיכשהו, דווקא חוסר הפורמליות, הטקסיות, הזמן והמקום הקבועים, "כתב המינוי" שלה כמברכת גורמים לברכה שלה להתקבל אחרת אצלי.

האישה המבוגרת בלימוד מספרת לנו שבן הזוג שלה ממש אלוף הברכות, כל מה שהוא מברך מתגשם אחר כך במציאות. היא שואלת אם מישהו רוצה שהוא יברך אותו. וכולנו מסביב לשולחן כמהים לברכה. וכך הוא מתחיל לברך אחד אחד את הנוכחים. כמובן שאני רוצה ברכה, והאיש מסתכל עליי ושואל אותי כמה שאלות על החיים שלי ואומר לי: "את לא צריכה ברכה, את כבר מבורכת. אני זוכרת את הצמרמורת שעברה בי כשהבנתי למה הוא מתכוון."

אני באמת מבורכת. כמה חמקמקה היא התחושה הזו, וכמה היא לא מובנת מאליה. כמה קל לשכוח את העיקר וליפול לטרדות היומיום ולא לראות את הברכה האמתית. פעם הייתי כותבת הודיות יומיות, אבל עבורי זו מלאכה טכנית. אני יכולה למצוא על מה להודות ולא להרגיש מבורכת.

ועכשיו כשאני כותבת, אני שוב מרגישה מבורכת, למרות שאני לא עובדת עכשיו, ומאד רוצה כבר לעבוד. הברכה אינה תלויה בדבר.

אני רוצה לברך את הילדים שלי כמו שהרגשתי שאבא שלי מברך אותי, כמו שבועז מברך במגילת רות, ועדיין לא יכולה. מה מפריע לי? מה מונע מבעדי לברך? *fake it till you make it*?

הפנמתי משהו לגבי התפקיד הרשמי של הגבר כמברך? איך להתחיל?

אני מאחלת לילדיי דברים, מתפללת ומבקשת עבורם (בדיוק כמו אימא) אבל לא מברכת. ומה בעצם ההבדל? מתחשק לי להתחיל השבוע, אולי אחרי שאברך אותם אדע.

תגידי / חפציבה כהן מונטגיו

תגידי,
שהמילים תגלגלנה בפוך
כמו דבש וחלב,
שישחקו אבנים קשות
שיתנו צורה
לאילמות

תגידי את כל המילים שגלו מעורקיך,
שנשארו תועות
במרחבי הרי האטלס,
קלועות בפקעות של אדמה אדומה,
כלואות בשחור של עיני אימותיך,
שנתלשו מאבותיך.

תגידי,
תגידי עומרי כמו שאבא היה אומר,
נְאֻכּוּבְנֶשֶׁק כמו אימא,
זרקי מים זכים
אחרי ילדייך,
שידעו,
שידעו שלא רק למילים
יש מקום בעולם.

יוליוס שנור פון קרולספלד, רות מפצירה בבוועז בלקט השיבולים, 1828, פרט, (ויקישיתוף)

לוגותרפיה: האישה מחפשת משמעות (מחווה לויקטור פרנקל)³ / לאה שקדיאל

שדות מואב היו לך ארץ האבסורד. דברים התרחשו במקריות, במפוזר. הגיעה משפחה מיהודה כי היה שם רעב. משום מה התחתנת עם אחד הבנים. לא היו לכם ילדים. הוא מת וגם אחיו וגם אביו. עברו עשר שנים. בית אמך דהה לו אי שם ברקע.

אבל חמותך נעמי, אישה זקנה ובלה כבר, מרירה ונואשת, סימנה עבורך איזה מרכז סביבו יכול להתבהר משהו. נעמי אישה חזקה. יש לה אלהים גם כאשר היא כועסת עליו. יש לה עם. יש לה ארץ. יש לה מקום שאליו היא מתעקשת לחזור כדי להיקבר שם. את מורדת באבסורד המואבי וזבקה בה ללכת אחריה, גם כאשר לא ברור לך כלל מה ייצא מהמרד הזה. המרד יותר חזק מארץ האבסורד. ובדרך מארץ האבסורד לארץ המשמעות, נעמי מחברת אותך אליה, היא קוראת לך "בתי".

המהומה בבית לחם סביב נעמי הזקנה הבלה המרירה דועבת. האישה החזקה הזאת שולחת אותך ללקט גרגרים ושיבולים בשדות. בארץ המשמעות יש סדר, ולכן יש גם שפה של משמעות. במרכז איש נדיב שמקבל אותך במאור פנים ומבין אותך לעומק, מכיר אותך גם אם את נוכרייה, נותן שם למרד העמום שלך, קורא לזה חסד. הוא מגן עליך ודואג לך ולנעמי.

לאישה החזקה הזאת יש גם תוכנית איך לחבר אותך לסדר הזה, לתת לך מקום קבוע במרחבי המשמעות. היא אומרת, יש לך כנפים. באת לחסות תחת כנפי אלהי ישראל, לכי לחסות תחת כנפיו של האיש, ואז תראי שגם לך יש כנפים, לעוף, להשתחרר, לנסוק, להמריא, לחגוג את החופש. תהיה לך משמעות, הרי אני מבינה, זה מה שאת מחפשת. לא משמעות פילוסופית מופשטת אלא משהו מוחשי, קיומי, שממש רואים במציאות, בעולם הזה.

מה יפו פעמיך בנעלים, בת נדיב. בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שבדרכו הלכת, עזבת את ארצך ואת מולדתך ואת ביתך, כי קרא לך משהו אחר וזר ומחוץ לעולם האבסורד שבו גדלת. קול קרא, והלכת.

ושם ראית כי יפו פעמותיהן של ישראל, בני אברהם הנדיב, בשעה שעולים לרגל. עולים לרגל כתנועה קונצנטרית במרחב לעבר המרכז המעניק לעולם את משמעותו. ואת ראית את יפי פעמותיהם גם בחיי היום יום, בשעה שהם קוצרים את יבולם לשובע ומשיירים די לעניים שגם הם ישבעו. בשעה שהם יושבים למשפט בשער העיר כדי להסדיר את החיים, כי הסדר נותן משמעות. וגם הנשים, שרק אתמול סבבו את נעמי הבלה והמרירה והזועמת, יודעות כי היאוש הזה סביב קשיי החיים גם הוא בא מהזעקה למשמעות, והן תהיינה שם סביבה גם כאשר תיענה הבקשה ואפשר יהיה לחגוג את המשמעות.

מה יפו פעמיך בנעלים, בת נדיב. בועז הנדיב קורא לך "בתי". את זוכרת מדבריה של נעמי כי זאת מילת החיבור למשמעות הקיומית הקוסמית. הנדיבות מחברת את פיסות המציאות המפוררת למארג של משמעות קבועה. היופי הוא הסדר, הסדר הוא המוסר, המוסר הקהילתי הוא אלוהי.

הנדיב מתחייב להקים את שם המת על נחלתו, ולשם כך הוא לוקח אותך לאישה ובא אליך ושניכם מקווים להריון שאתם יודעים כי הוא מענה מאת ה' למארג הנדיב של המשמעות בעולם. הבן הזה אינו שלכם, הוא שייך לשם המת על נחלתו, הוא שייך לנעמי, בן יולד לנעמי. הנדיבים מוותרים על פרי בטנם הבכור כדי לחזק את המשמעות בעולם. אתם מוותרים על הילד והוא עובר מיד אישה ליד רעותה עד שהוא מגיע אל הסנדקית שלו. נעמי היא ה Godmother שלו. אמו האמתית בעולם המשמעות האלוהית.

אז עכשיו התקיים חלק אחד של ברכת הזקנים בשער, הקמתם את בית פרץ ביהודה, כמו תמר. ואת תוהה, למה איש אינו זוכר את תאומו, את זרח. ואת יודעת כי גם את ילדיך האחרים איש לא יזכור.

כי יהודה קיים את חובתו בעל כורחו, ולא הוסיף עוד לדעת את תמר. אבל הנדיב שלך זוכר גם את החלק האחר של ברכת הזקנים בשער. הוא נחוש להקים בית פורה ועצום ורב בישראל כמו רחל ולא, לעשות חיל ביהודה ולקרוזא שם בבית לחם. הנדיב שלך נשאר איתך ואומר לך: מה יפו פעמיך בנעלים, בת נדיב, בתי שלי, אהובתי, אשת חיל שלי! ואת משיבה לו: אני לדודי ועלי תשוקתו... לכה דודי, נצא השדה, נלינה בכפרים! והוא עונה כנגדך: מה יפית ומה נעמת, אהבה בתענוגים!

³ ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות: מבוא ללוגותרפיה, תרגום חיים איזק, דביר, 1970.

חסד, צדקה וצדק / לאה שקדיאל

במגילה עצמה משבח בועז את רות על היותה אשת חסד. היא עושה חסד עם נעמי וגם איתו. כך גם למדנו כל השנים לראות את דמותה. אלי ברקת, במאמר שלו על רות בספר "א-מיתיות, צדק חברתי, מגדר ומדרש", דורש מאיתנו להרחיב את החשיבה הפוליטית שלנו בהקשר זה, לא להסתפק בחסד ובצדקה, אלא לפעול לתיקונם של מנגנונים ומוסדות, כך שהצדק יוטמע לתוך השיטה. הוא טוען כי זה מה שרות תובעת מבעז, לעבור מפעילות של חסד בלבד איתה ועם נעמי, לעשיית צדק עימה.

המלצת קריאה: אלי ברקת, חסד וצדקה בשלוש מערכות, בתוך א-מיתיות, צדק חברתי מגדר ומדרש. עורכים: הנרייט דהאן-בלב, אביגדור שנאן, דפנה חורב בצלאל ואלי ברקת, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2011, עמ' 241-252. [קישור לספר](#)

אל אשר תלכי אלך / קרה אהרון

אבוא איתך	אלקט שיבולים
אל ארץ זרועה	אחרי הקוצרים
כי כבר לא אוכל לחזור	אמצא חן בעיני הגואל
קדימה אלך	אלבש שמלתך
אבנה את ביתך	ארד במקומך
ולא אסתכל לאחור	ובגורן אשכב כל הליל
אֶל-אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֲלֹךְ וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֶלִּין	אמנם אני לא נסיכה
עִמָּךְ עָמִי וְאֶלְקִיךָ אֶלְקִי.	רק אלמנה צעירה
בְּאֲשֶׁר תִּמְוִתִי אָמוּת וְשֵׁם אֶקְבֹּר.	אך בזכות החסד ממני עתיד
אל תהי לי מרה	לבוא אל עמינו המלך דוד
הינך נעימה	כי אל אשר הלכת גם הלכתי, עמך כבר נהיה לעמי
לא פגעת בי ללכת ממך	אנו נפש אחד בזכות הנולד
משדות של מואב	וכעת רק המוות יפריד
עם לב שדאב	
הבאת אותי כאן לארצך	
אֶל-אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֲלֹךְ וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֶלִּין	
עִמָּךְ עָמִי וְאֶלְקִיךָ אֶלְקִי.	
בְּאֲשֶׁר תִּמְוִתִי אָמוּת וְשֵׁם אֶקְבֹּר	

קרה גם הלחינה ומבצעת את השיר:

<https://youtu.be/vwwp5DH8jx0>

הרגע המופלא של החסד / אביגיל זוהר

יעשה ה' עמכם זוסד כאשר עשיתם ... (רות א, זז)
הלא אבקש לך בנזוז אשר ייטב לך ... (רות ג, א)
ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית לך נואל (רות ד, יד)
... והיה לך למשיב נפש (רות ד, טו)

בכל שנה, עם בא חג השבועות,
אני יודעת שעוד מעט תגענה הדמעות
ומחכה,
בשקיקה.
אל תיבהלו, חלילה.
הלא חג הוא זה,
והייתם אך שמחים, בוודאי
אך אני עדיין מחכה.
נושמת עמוק,
ומחכה לחוש את הדמעות הפורצות,
את הרגע המופלא של החסד.
לחוש את הזהירות והאחריות,
העדינות והרוך,
המעטפת והמשען,
החיבוק והקרבה,
הליטוף והאהבה.
הדמעות הללו נקיות מכל כאב וצער, ורעה ופחד!
ובעיניי הן מביאות אתן שמחה גדולה.
היכולת והכוח לגבור על הקשיים ומעבר להם.
ולא שמדובר רק באנשים שחיהם קלים ופשוטים,
ההיפך הוא הנכון,
לרובם חיים קשים מאד,
אך הם יודעים ליצור עולם אנושי, חם ומחבק,
כדי לבנותם מחדש
שוב ושוב.

כי זקנתי – הרהורים על הזקנה / חפציבה כהן מונטגיו

שִׁבְנָה בְּנֵתִי לְכֹן כִּי זְקַנְתִּי מְהִיֹּת לְאִישׁ (רות א, יב)

"הֲזֹאת נְעָמִי?" (רות א, יט) הנשים שקראו קריאה זו ראו את עצמן משתקפות במראָה נעמי, תזכורת לזמן שנותן בנו סימנים. הן זכרו את נעמי במלאותה, וראו את סימני השדידה של כוח החיים וכוח ההולדה ממשפחת אלימלך. "וְרִיקָם הַשִּׁבְנִי" (רות א, כא) – ריקם מכוח הפריון של שדות בית לחם ושדות מואב, ריקם מזרע להשאיר בעולם.

"וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה". והיא סוגרת מעגל. היא עוזבת את שדה מואב שהיה מקום של תקווה והפך למקום של היעדר, שסגר מעגל עם בית לחם, בית הרעב שעזבה.

"וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה". והיא שוברת מעגל. יודעת שהיא זקנה, התרוקנה, מהיות לאיש. נותנת מקום לרות לשבור את מעגל הכיליון. עבשיו למסע יוצאות נעמי המתכלה, ורות כלתה, הצעירה הנושאת את כוח ההמשך.

ככל שאני מוסיפה שנים על שנותיי, הפער בין חוץ לפנים גדל עימן. אני לומדת לאהוב את דמותי ההולכת ומשתנה, חומקת ממי שהייתי פעם, הופכת להיות מי שלא יכירו מי שלא ראוי אותי שנים. תחושה מוזרה כשגופך נלקח ממך. התזכורת לכיליון הגוף המתקרב מפנה מבט אל הנפש המשתנה אף היא, בכיוון הפוך הסמוי מן העין. אני רוצה לעטוף את גופי במחילה. אולי זו משמעות שמותיהם של בני נעמי שמתו – מחילה העוטפת את הזמן הכולל כל, העומד לכלותינו.

לאורך מגילת רות נשזרים זרע האדם וזרע האדמה, מבקשים גאולה. ברבות הימים ישוב זרע האדם אל עפרו שממנה נברא ויפרה את האדמה כמו דשן, במחזוריות כולית אחת. מגילת רות כמגילת הקיום.

ובתוך מחזוריות זו המכלה את הגוף, הנפש והרוח חזקות מתמיד, כאילו צמצום הגוף מאפשר הרחבה של תודעה, של תובנה, של נפש, של רוח. יש מקום לסליחה ומחילה, לתודה. הרבה תודה. במגרות הנפש שהתגמשה עם השנים מקום לקשיים שאיבדו את ממשותם, מקום לעצבויות כבדות וכואבות, החמצות ותקוות, כישלונות והתרגשויות. הכול נמצא. הכול במקומו. אני בהקשר תמידי של זמן ומקום. הנפש רוכשת ידע וחכמה חדשים כמו ילדה הצופה פני עתיד. הרוח נצחית - הגוף פונה אל האין.

"אל תגידי זקנה" אומרות חברות, תגידי "מבוגרת". אבל כל מילה אחרת מכסה על השלב מלא ההוד של החיים המגיעים אל סופם מרגע שהחלו.

"זְקֵנָה" – מילה מעיקה, מפחידה, בזויה ומבזה. אני זוכרת איך הסתכלתי בצעירותי על זקנים וזקנות. גם היום אני בודקת את עצמי. זה לא קל. האם אני יכולה לראות יופי בקמטי הפנים, בצמצום הקומה, במבט המתכנס פנימה, הפונה כבר אל מה שמעבר? הפגיעות מלווה את נוכחותי מול הצְעִירוּת. נוכחות נסבלת שעבר זמנה. "העולם שייך לצעירים".

שמעתי הרצאה על זקנה ומוות בחברה שבטית במזרח אפריקה, שעדיין יודעת להחזיק שרשרת כזו של זקנים וזקנות, המעבירים את חכמתם לילדים, ואלה מכירים במקומם של הזקנים ולומדים מהם את ערך הזקנה. באותו זמן הם לומדים להיות ילדים, כדי ללמוד להיות זקנים לעת שתבוא.

הייתי רוצה מקום כזה – מקום של סדר טבעי. לראות את העתיקות הנשזרת בעדינות לתוך החדש. "עדינות" זו המילה - נמזגות נסתרת, היא זו שתשזור מחדש את החוליות של צעירות וזקנה, של חכמת עולם המתבגרת וצומחת אל תוך הנפש והרוח הנצחית.

אני בהשתאות מול מלאות החיים של סבתותי הקדמוניות, שבזכותן אני מחזיקה את כל הענפים הרבים שהצמיחו השורשים של החוליות הקדמוניות, שאני מדמה שהן טמונות באדמה וממשיכות להפרות אותה. השורשים של הסבתות שלי נטועים בי בניחוחות רבה. אני לא צריכה הרבה כדי לחוש קשה, כבוד, אהבה, יראה, יציאת הלב. את סבתא רבתא תמו שנקברה בקזבלנקה לא הכרתי. וסבתא אסתר שכן הכרתי, נחה מנוחת עולמים בנקודת התצפית היפה ביותר בגבעת שאול. סבתא אסתר, שמתה בהיותי בת שמונה, באה אליי בחלום, ביום אחרי ששבנו מהלוויה. ראיתי את דמותה יושבת בשילוב רגליים, הנשן הצהבהב שלה עוטף את כולה, דמותה זו חוזרת על עצמה במדויק עוד ועוד. בין הדמויות נרות, ופניה שלווה.

במבט נקי מאידיאולוגיית הצעירות של ימינו, אני רוצה לומר כן!... כן לחיים במלואם. אני מתבוננת בזקנים וזקנות מסביבי הנושאים איתם פיסות חיים עשירות. משתדלת שמתאר הגוף המצטמק, או הזיכרון המתעתע, לא יעיבו על מלאות הנפש והרוח.

הגיל כן חשוב.

נעמי שבה והיא ריקה, כך לתחושתה. רות כפילתה הצעירה שדבקה בה, המשכה המידי, כפפה עצמה לרצונה של נעמי: "איתך אקבר". רות מתאיינת. והדבר מקומם. מזווית של מימוש עצמי וערך הפרט, איננו יכולים אלא לחוות את התבטלותה של רות מול נעמי. ואולי אפשר להציב עוד מבט? רות מוזמנת להמיר את זרע המאכל שלקטה בשדות בית לחם בזרע האדם, מוכנה בכניעה וענווה להציל את החוליה שאיבדה נעמי. אבל רות יודעת שגם את עצמה היא מצילה, את קטיעת השרשרת שלה מאמה היא מצילה. את החוליה הקטועה היא מחברת לחמותה ומשמרת את המשכו של אישה המת. בועז "צובט לה קלי" ומחבר עבודה את זרע האדם וזרע האדמה.

מבועז עולה מבט רחוק יותר. הוא רואה את רות נכנסת תחת כנפיו של הקב"ה, שנשא את עמו ממצרים על כנפי נשרים. הוא רואה את רות באברהם שהתחיל את שרשרת האמונה: כמוהו עזבה את ארץ מולדתה ללכת. הוא - לארץ שלא ידע, היא - לעם שלא ידעה. הוא עזב את בית אביו, היא גם את בית אימה. מה התירה רות משרשרת המסירה של אימה? ומה חיברה עם נעמי? מה עשתה רות עם הפער בין זקנה ו"צעירות"?

האם שרשרת המסירה הנשית שאנחנו כל כך מחשיבות יכולה ללמד אותנו משהו על הפער הזה? האם זו הנוסטלגיה שמחזיקה את השרשרת? האם כשהחוליות הקודמות הן הסבתא או הסבתא רבתא מפרס, מתימן או ממרוקו הן חזקות יותר? האם בהן כן אפשר להיאחז כמו ענף משורש, אבל לא כשהחוליה כל כך קרובה פיסית ותרבותית?

מה תובעת מאיתנו הנוכחות בתוך שרשרת המסירה? האם אני לוקחת על עצמי תפקיד? האם יש לי מה לומר שהוא בעל ערך "כי זקנתי?" משהו ללמוד ממנו? להקשיב לו באמת? האם חכמתי? ואולי כשהכול קרוב אין באמת חוליות. השרשרת מדומה או אבודה. האם יש רצון באמת ללמוד לקשור אותה?

הגוף – לעפר, חכמת הנפש - פזורה לכל עבר, למקום שהרוח תישא.

רות מפצירה בנעמי להישאר עמה, יאן ויקטורס, 1653 (ויקישיתוף)

יחסי כוח במגילת רות / מיכל עולי ומיכל גידניא

הלימוד עוסק ביחסי הכוח במגילת רות. מתי רות היא החזקה? מתי והאם היא חלשה או מוחלשת? איך אנו רואים את מערכות היחסים שלה עם נעמי חמותה? עם בועז? מה המקום שלה במערכות היחסים הללו? פתחנו את הלימוד בשאלה פתוחה לקבוצה. המשתתפות התבקשו לחשוב על מערכות יחסים שלהן ולכתוב לעצמן מתי הן בעלות הכוח ומתי הן חסרות הכוח. לאחר סבב שיתוף משמעותי צללנו אל הלימוד. קראנו וניתחנו את הפרקים ולמדנו את פרשנותו של המלבי"ם למערכות היחסים במגילה. סיימנו בקטע מתוך השיר הנפלא של המשוררת ברכה סרי "יין שלי, הבת."

פתיחה - תרגיל כתיבה

- איפה אתן מזהות יחסי כוחות בחיים שלכן? מתי אתן בעלות הכוח ומתי חסרות הכוח?
- אפשר ליצור שתי עמודות – איפה אתן בעלות כוחות ואיפה לא. האם אלמנט הבחירה קיים בכל אחד מהמצבים?

יחסי כוחות בין רות ונעמי

רות א, ז-יח

ותצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלותיה עמה ותלכנה בדברך לשוב אל ארץ יהודה: ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכןה שובנה אשה לבית אמה (יעשה) [נעש] יהנה עמכם חסד פאשר עשיתם עם המתים ועמדי: ותן יהנה לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה: ותאמרנה לה כי אתה נשוב לעמד: ותאמר נעמי שובנה בנתי למה תלכנה עמי העוד לי בניס במעי והיו לכם לאנשים: שובנה בנתי לכן כי זקנתי מהיות לאיש כי אמרת לי ששלי תקנה גם הייתי הלילה לאיש וגם גלדתי בנים: הלהן | תשבנה עד אשר יגדלו הלהן תענה לבלתי היות לאיש אל בנתי כי מרלי מאד מכם כי צאה בי זדיהוה: ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה: ותאמר הנה שבה ובמתך אלעמה ואלאלהיה שובי אחרי במתך: ותאמר רות אליתפגעני בי לעזבך לשוב מארצך: כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו עמד עמי ואלהך: אלהי: באשר תמותלי אמות ושם אקבר כה יעשה יהנה לי וכה יוסיף כי הפנות נפריד ביני ובינך: ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה:

- למה לדעתכן רות בוחרת להישאר עם נעמי?
- מהן האפשרויות האחרות שעומדות לפניה?
- מה דעתכן על תגובתה של נעמי? מהי משמעות השתיקה?

רות ב, א-ב

ולנעמי (מידע) [מודע] לאישה איש גבור חיל ממשפחת אלימלך ושמו בעז: ותאמר רות המואבית אלנעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצאן בעיני ותאמר לה לכי בתי:

- מי יוזמת את ההליכה לליקוט השיבולים?

מלבי"ם על פרק ב פס' א'

לנעמי מודע לאישה, יודיעני שהגם שנעמי לפי עניה עתה היה טוב לה אם היתה מבקשת משען לחם מבוועז קרובה העשיר, בחרה יותר שכלתה תביא לחמה מלקט עניים שזכתה לה התורה, והוא כאלו היא פרנסתה ממתנת ה' בעת עוני מלפנות לקבל חסד מקרובה אשר היה מכירה בעת עשרה, ובושה לגלות לפניו מחסורה. ובשגם כבר היה בלבה כי הוא יגאל את השדה ואת רות אהובתה, ולבל נאמר שלכן לא פנתה אל בוועז מפני שיראה שישב פניה ריקם, ע"ז הקדים שבוועז היה מנהל אותה בלחם אם מצד שהי' מודע ומכיר ואוהב בין לנעמי בין לאישה עז"א ולנעמי מודע לאישה [ומודע ר"ל אוהבה ומכירה היטב לא אח רחוק] וגם היה ממשפחת אלימלך והוא בעצמו היה איש גבור חיל שכבר בארתי (בפ' יתרו י"ח כ"ה) ששם אנשי חיל כולל כל המדות הטובות ובכללם הנדיבות ושנאת הבצע, והיה איש גדול נודע בשם שעז"א ושמנו בוועז וא"כ בודאי לא היה מעלים עיניו משאר בשרו :

- לפי המלבי"ם - מי יוזמת את ההליכה לשדה בוועז? מדוע?
- מה אפשר ללמוד ממערכת היחסים של רות ונעמי מדברי המלבי"ם?

רות ג, א-ו

ותאמר לה נעמי חמותה בתאי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך: בועתה הלא בעז מדעתנו אשר היית את נערותינו הנה הוא זרה אתגרן השערים הללה: גרחתך! וסכת ושמך (שמלתך) [שמלתך] עליך (וירדתי) [ויבדתך] הגרן אלתינדי לאיש עד פלתו לאכל ולשתות: דויהי בשכבו וידעת את המקום אשר ישבשם וביאת וגלית מרגלתיו (ושכבת) [ושכבתך] והוא יגיד לך את אשר תעשין: הותאמר אליה כל אשר תאמרי [אלי] אעשה: וותרך הגרן ותעש ככל אשר צויתך חמותה:

- מה מטרת התכנית של נעמי? מהם שלבי התכנית?
- לפי הקרי - מי זו שצריכה לשכב למרגלות בוועז? ומי לפי הכתיב?
- איך אתן מבינות את הכתיב? מהי תוכניתה של נעמי על פי הכתוב?
- ועכשיו, מה אתם חושבות על התכנית של נעמי ועל כך שהיא שולחת את רות אל בוועז?
- מה אפשר ללמוד על מערכת היחסים בין רות לנעמי מהקטע הקצר הזה?

רות ד' יג-יז

ויקח בעז את רות ותהילו לאשה ויבא אליה ויתן יהוה לה הריון ותלד בן: ידו תאמרנה הנשים אל נעמי ברוך יהוה אשר לא השפית לך גאל היום ויקרא שמו בישראל: טוהיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך כי כלתך אשר אהבתך ולדתו אשר היא טובה לך משבעה בנים: טו ותקח נעמי את הילד ותשתהו בחיקה ותהילו לאמנת: יז ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי ותקראנה שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד: {פ}

- מה מקומה של רות בטקסט המסיים של המגילה? ומה מקומה של נעמי?
- האם אתן מזהות הדדיות ביחסים ביניהן ואם כן, כיצד?

אחרי מות אבי / ברכה סרי

אחרי מות אבי
הפך אני ל"מורי בְּרוּכוֹ"
כלשון אחי הבזים לי –
"רבי ברכה"
וכיאה לי קידשתי על היין
ולא חיכיתי בתור
עד שישתו כל הגברים
מכוס הקידוש של אבי
ואחריהם כל הנשים לפי גילן
ומעמדן.
ו"ברוכו" הקטגה
לא מצאה עוד פינה נקייה
בדופן הכוס
ולא יותר מטיפת יין.

ברכה סרי, קטע מתוך יין שלי, הבת: מחזור שנתי - חמישים לגימות בחמש מגילות, ירושלים: האור הגנוז, 2007.

<https://benyehuda.org/read/32713>

תרגיל כתיבה – סיום

- לבחור דיאלוג בין נעמי ורות מתוך המגילה ולכתוב את הסבטקסט/המחשבות/מה קורה בראש של רות או נעמי בין המשפטים הנאמרים והנשמעים.
- בעקבות הלימוד, הציעי נקודת מבט אחרת / הפוכה על אחת ממערכות היחסים שציינת.

חית ועין / מיכל עולי

"ויאמר מי את ותאמר אנכי" (רות ג, ט)

תגידי חתול
וחלב, וחמור
תגידי חוק חינוך חובה חיים
יוו זה גדול
תגידי, נולדת ככה?
ההורים שלך לימדו אותך או שזה טבעי?
את מראש העין?
"אני מראש העין מדבר בחית ועין" (במנגינה)

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
רק לפתוח את הפה

באיזה שפה את מדברת?
את ערבית?
ערבית-יהודית
מההה
תימנית
אהה

את יכולה להגיד חולה אכול בלוע
הא???

את יכולה לדבר רגיל?
אהה, את יכולה לדבר רגיל!!
אז למה את מדברת ככה...

תגידי יצחק המצחיק שצחק צחוק מצחיק והצחיק את כל הצוחקים שצחקו מצחוק המצחיק
חחחחחחחח

לא שלא תביני לא נכון... זה יפה, ממש יפה!
ככה צריך לדבר!
זו העברית הנכונה!
זה מיוחד..

תגידי, את צריכה לחשוב שאת מדברת?
את יכולה להגיד מכחול, וחכם, ולהכחיש
שיוואוו

תגידי הגחכה
(לא מרגישה מגוחכת בכלל,
מאיפה שאני מגיעה לכתכת זה גנאי,
כן יש פועל כזה, לכתכת)

את בכוונה בוחרת מילים בחית כשאת מדברת?

את בכוונה בוחרת מילים בחית כשאת מדברת!

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
רק לשמור על החית שלי
חזק חזק
כי יש לי חברות שהפסיקו
כי זה יכול להיות מביך, ומושך תשומת לב, ומיושן, ומתייג(!)

- אני חולמת ש..
- חולמת
- חושבת ש..
- חושבת
- וכשאני חוגגת...
- חוגגת
- אתה יכול להפסיק לחזור על המילים שאני אומרת?!
- טוב. אז את יכולה רק להגיד ג'חנן?
- ...
- את לא נעלבת נכון?
- אתה מתכוון להעליב?
- את לא נעלבת נכון?
- לא, מטומטם, אבל לא הקוף שלך
- למה חשבתי שקוראים לך רחלי?
מיחחחחח
- מיכל זה עם כף
- מתאים לך רחלי

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
כי גם שאני שרה 'מנוחה ושמחה אור ליהודים', בכל זאת זה נשמע שלי

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
מה שמובן מאליו לא צריך ללמד
(ברור שחטפו תימנים
וברור שגזרו פיאות
וברור שגנבו תכשיטים, וכלים וספרי תורה)
ובכל זאת נסעתי עד יפו כדי לקנות טבעת מצורף תימני
וגיליתי שאמנות הצורפות התימנית נקראת פיליג'רן
ואז קראתי מחקר שגם זה עובד על ידי ההגמוניה ויצר עימות וערעור של התרבות התימנית

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
מה שמובן מאליו לא צריך ללמד
אז למה רק בגיל 28 למדתי שמרבד הקסמים לא היה קסם בכלל

היה מחדל.

ופעם קראתי בספר שהאות חית יכולה להיות דבר והיפוכו
מלחמה ושלום

"חרב וחורבן וחרדה וחרפה וחור ואחור"

אבל גם "חיבה וחמדה וחום וחול ונחת וניחוח ונחמה וחיך וחיוך וחתול וחיתול ואפילו החיים עצמם"*
ואני מוסיפה,
משפחה.
וסליחה (אם רק יבקשו).

אני לא צריכה לעשות כלום בשביל האוטנטיות שלי
מה שמובן מאליו עובר בדם, בעורקים, במחוות, בחיבוק, בחיוך, במעשים
כי כשאני אומרת חן וחסד ורחמים, זה לא רק מהשפה אל החוץ, זה מעומק הגרון
וכשאני שמחה זה מעומק הנשמה
והצחוק שלי ממעמקי הלב.

נ.ב. לאחרונה חשבתי להוסיף ריש מתגלגלת כמו של אימי למבטא שלי, מעניין לאן זה יוביל ☺

*ציטוט מתוך יום האור של ענת/ אהרון מגד

יוליוס שנור פון קרולספלד, רות מפצירה בבווע בלקט השיבולים, 1828 (ויקישיתוף)

ילדי טהרן / לאה שקדיאל

כוח הוא אנרגיה המאפשרת לפעול בעולם, וככזה הוא אופטימי ומעורר תקווה. אבל בני אדם גם מתחרים ביניהם על משאבי כוח, משתלטים עליהם ומונעים אותם מאחרים, גוזלים את כוחו של הזולת, מחלישים אותו, מכניעים אותו. במגילת רות יש בעלי כוח המאבדים את כוחם, יש חלשים העוברים תהליך העצמה, יש מערכות יחסים מורכבות בין בעלי כוח למחוסרי כוח. מה מכל זה אנו חוות גם במערכות היחסים הבין אישיים שלנו? ועוד שאלה: האם נוכל לפתח מערכת חברתית שאינה מבוססת על משחק סכום אפס, אלא על העצמה הדדית סינרגטית?

הסיפור הכוחני על קליטת העלייה הגדולה לא התחיל בקום המדינה אלא הרבה קודם, ביחס לעלייה מתימן בשנת 1882 ובהבאה היזומה של עולים מתימן בתקופת העלייה השנייה. אבן דרך בסאגה הזאת הייתה פרשת קליטתם בארץ של ילדי טהרן, בסך הכול 1428 יתומי שואה מפולין שהתגלגלו ארצה בשנת 1943. לכל המפלגות הציוניות היה ברור כי זהו מקרה מבחן לאשר עומד להתרחש עם תום המלחמה, כאשר המוני פליטים יציפו את הארץ, ולכן יש לפתח מיד נוסחה פוליטית לגבי קליטת הקבוצה הזו, כלומר הרוב המכריע מהם שלא נמצאו להם קרובי משפחה כאן. המריבה העיקרית הייתה בין המפלגות החילוניות והדתיות. ילדים נחקרו בדקדקנות אודות זיכרונותיהם המעורפלים מבית הוריהם, לצורך ההחלטה – האם לשלוח אותם לקיבוץ חילוני, או לבית ילדים דתי? וכך נחרצו גורלות, בעולם של קריטריונים מפרידים קשוחים.

כבת לעסקן של תנועת המזרחי שהקדיש את חייו למאבק למען חינוך דתי לילדי העולים, גדלתי על הסיפור הטראומטי הזה. והיום אני שואלת: מה היה קורה אילו... נביח שכל התנועה הציונית הייתה מתנהלת לאורו של אתוס המסורתיות המכיל, מבית מדרשה של היהדות הספרדית-המזרחית. הנוכל לתאר לעצמנו שיטת קליטה אחרת של יתומי השואה הללו? דבר אחד נראה לי ברור. לא היו שולחים אותם לפנימיות משום סוג שהוא. היו קולטים אותם במשפחות החיות בתוך קהילות אורגניות. ואולי עוד משהו, נראה לי שהם היו נשלחים ללמוד בבתי ספר יהודיים, המזגשים את המנעד הרחב של המסורת, בלי לכפות עליהם את ההשתייכות הנוקשה לזרם חינוכי כזה או אחר.

ניקולא פוסן (1665-1594)

גילת רות או מגילת נעמי? / רותי בן ישי

"ויקח בועז את רות ותהי לו לאשה ויבוא אליה ויתן לה ה' היריון ותלד בן" (רות ד, יג) בפסוק זה במגילה, רות מזכרת בפעם האחרונה. פסוק זה עמוס פעלים אך רות סבילה. כל הפעולות מבוצעות עליה: ויקח בועז, ויבוא אליה, ויתן לה ה' היריון. ורק הפעולה האחרונה היא מעשה שלה: ותלד בן. מעיון במגילה נראה כאילו כל מהותה ותפקידה של רות במגילה זו היא הולדת הבן. בכל הסאגה הגדולה של משפחת בעלה, זו הייתה מטרת שיבתה עם נעמי למולדת שלא שלה. אחרי הולדת הבן יש רצף של אירועים חשובים אבל היא נעדרת מהם לחלוטין: " ותאמרנה הנשים אל נעמי... ותקח נעמי את הילד ותשיתהו בחיקה ותהי לו לאומנת. ותקראנה לו השכבות שם לאמר בן יולד לנעמי..." (רות ד, טז-יז) לנעמי? איה רות ובוועז הוריו? נראה כאילו הבן נולד ליתמות, נולד לשאת את זכר בנה של נעמי, למלא את ימיה של סבתו בזקנתה. נראה כאילו רחמה של רות הייתה כאם פונדקאית. אישה שחייה הופקעו ממנה למטרה שלא היה לה חלק בה, צל חולף בחיי משפחת אלימלך, שלאחר שעשתה את שלה וילדה את הבן יכולה להעלם מהזירה. הזאת רות? מי את רות? אישה סבילה לחלוטין שהכול נעשה בה ובשמה, והיא אפיזודה חולפת בחיי נעמי או האישה האקטיבית שעזבה בית ומשפחה ומלמדת אותנו מהי נאמנות אמת, מהו חסד, מהי שיבה ליהדות ואיך מתגירים...? מהי מערכת היחסים בין נעמי לרות? נראה שהמעשה האקטיבי היחיד של רות הוא הצעתה ללכת ללקוט בשדה, ובכך היא מצילה את שתיהן מלמות ברעב. ובעקבות הפגישה עם בועז, נעמי רוקמת תכנית שלימה ומפעילה את רות. ורות: " כל אשר תאמרי אלי אעשה" (רות ג, ה) "ותרד הגורן ותעש ככל אשר צוותה חמותה" (רות ג ו). מגילת רות או מגילת נעמי?

שמי כשמה

כמוה גם אני נעה תדיר על הציר שבין לפעול ולעשות לבין להשתהות, להמתין, להכיל... כמוה גם אני נעה על הציר שבין אקטיביות לפסיביות... עסוקה תמיד בשאלה מתי אני בוחרת לנקוט ומה מניע אותי לשבת ולא לעשות? זה מבחירה שלי? סוג של מעין שיתוק שיוורד עלי? גם האנשים הקרובים אלי משקפים לי את הדילמות האלה מולי. מי בכעס ובטרוניה למה איני יוזמת ופעילה יותר... ומי בהערכה על יכולתי לספוג ולהשתהות, להתבונן ולתת לדברים לקרות מאליהם ולפתור את עצמם, ולפעמים טוב יותר... שואלת את עצמי אם המתח הזה קיים רק בי או במהות הנשית? אם לא במהות, אולי בחינוך שקיבלנו שניתן לאחרים לפעול למעננו ונתרגל להיות סבילות יותר.... הרבה שאלות ומחשבות, והתשובות? לאט לאט נבין. או שלא...

– לשימוש פנימי –
לא להפצה מסחרית

הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגָּנִים חֲבֵרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלָהּ הַשְּׁמִיעָנִי